

Kerkenradendag 2016

* Presentatie over Night of Lights.

* De Utrechtse ambtsdragers bijeen.

* Uitwisseling: altijd leerzaam!

* Onderonsje.

* Karin Oostenbruggen van het bureausecretariaat had alles weer tot in de puntjes verzorgd (foto Inge Kalle-den Oudsten).

Veel kerkenraadsleden uit alle wijkgemeenten kwamen af op de PGU-kerkenradendag op 8 oktober in de Johanneskerk. Ze luisterden geboeid naar ds Ruben van Zwieten die vertelde over zijn ervaringen bij het vormgeven van bezinningsplekken aan de Amsterdamse Zuidas en in Rotterdam.

Dr. Kees de Groot, theoloog uit Tilburg, belichtte een aantal fundamentele keuzen waar gemeenten voor staan als ze in de complexe huidige samenleving kerk willen zijn. Daarnaast gaven enkele Utrechtse gemeenteleden een presentatie over nieuwe initiatieven in de stad, zoals pioniersplek

De Haven op Kanaleneiland en de Night of Light in de Domkerk. Tijdens de eenvoudige broodmaaltijd was er volop gelegenheid voor onderling contact. Een inspirerende dag aan het begin van het winterseizoen!

Frans Rozemond

Sinds een aantal maanden staat in elk nummer van Kerk in de Stad een artikel over het werk dat namens de Utrechtse kerken wordt gedaan in verbondenheid met christenen wereldwijd; ZWO – Zending, Werelddiaconaat en Ontwikkelingssamenwerking. Dit keer een verslag van een inspiratieavond van Kerk in Actie en op pagina 9 het vervolg van de recente ontwikkelingen in Colombia en meer informatie over hoe Kerk in Actie ook achter de schermen actief is.

Christine Hoek, lid stedelijke ZWO-commissie

Zomaar een vrijdagavond. Zo'n veertig mensen komen het Johannescentrum in Overvecht binnen. Diakenen, leden van ZWO-commissies. Uit de stad Utrecht en de ruime omtrek, van Zeist tot Maarssebroek en van Waddinxveen tot Baarn. Omdat ze geloven in delen. Om zich te laten inspireren. Vanuit Kerk in Actie maar ook door elkaar. Om met Elise Kant van Kerk in Actie te spreken: "Daar word je toch blij van? Al die mensen komen hier zomaar, op een vrijdagavond, vuren elkaar aan... Wat een bevologenheid, wat een inzet!"

Als je deelt, wordt het meer

* Dansles op een van de scholen van SAVE, de door Nieuwe Kerk en Tuindorpkerk gesteunde stichting die in India strijdt tegen kinderarbeid (foto: Kerk in Actie).

De bijeenkomst heeft de vorm van een viering. Een gebed. Een lied, op piano begeleid door de financiële man van Kerk in Actie. Ontmoeting, delen van verhalen, ervaringen. Ervaringen van een gemeente, die jongeren op bezoek kreeg van het project op Sumatra dat zij steu-

nen. Waardoor ondanks moeilijkheden in de communicatie -geen van deze jongeren sprak Engels, waardoor steeds een tolk nodig was- zoveel betrokkenheid groeide, over en weer. In een andere gemeente werd, in het kader van de recente actie-week van Kerk in Actie voor de

kerken in het Midden-Oosten, à la minute een actie opgezet. Cakes, gebakken door gemeenteleden, werden tijdens het koffiedrinken na de dienst voor 1 euro per plak verkocht, waardoor de opbrengst van de extra collecte voor de kerken in Syrië zo'n 100 euro hoger uitviel.

Precious Stones

Het verhaal van Karel Jungheim van Kerk in Actie, die pas projecten in Myanmar bezocht heeft, zoals Precious Stones. Jongeren ervaren daar, dat ze er mogen zijn. Komen samen in actie voor mensen die het nog minder hebben. Vrouwen zetten samen een spaargroep op, waardoor ze een handtje kunnen starten om de leefomstandigheden van hun gezin te verbeteren. En er is een vooruitblik naar de Veertigdagentijd 2017, een eerste impressie van het thema 'Sterk en Dapper – deel als Jezus'. Omdat overal ter wereld sterke meiden en vrouwen leven, dappere jongens en mannen. Mensen die hun wil en hart volgen. In makkelijke en moeilijker omstandigheden.

"Moet je door het water gaan – ik ben bij je; of door rivieren – je wordt niet meegesleurd. Moet je door het vuur gaan – het zal je niet verteren, de vlammen zullen je niet verschroeien" - Jesaja 43:2.

Zomaar een vrijdagavond in Overvecht. Een avond vol ontmoetingen, ideeën, inspiratie. Met elkaar gedeeld, want wat je deelt, wordt meer!

Lees verder op pagina 9:
Zeg me, dat het niet zo is...

verder in dit nummer

Allerheiligen

In diverse kerken wordt aandacht besteed aan Allerheiligen. In de Domkerk begint dat in feite al op de zaterdag er vóór, met de Zaterdagmiddagmuziek die in dit teken staat. Op zondag 30 oktober zijn veel vieringen gewijd aan de herdenking van geliefde gestorvenen. Allerheiligen zelf valt op dinsdag 1 november.

3

Refo 500

Tot en met oktober volgend jaar besteedt de redactie van dit blad maandelijks aandacht aan de herdenking van de kerkreformatie die officieel begon op 31 oktober 1517. In dit nummer blikken onder andere de remonstranten terug op die gebeurtenis. En werpen zij een blik vooruit, hopen op een andere geloofsbelijdenis.

5

Studenten

"Twee à drie keer per week in de Domkerk zijn is voor mij geen uitzondering." Citaat van studente Lydia Bax. "Voor mij is de Domkerk een soort anker." Citaat van studente Lieke Weima. Zij vertellen in de serie 'Studenten in de kerk' wat en hoe zijn geloven.

8

ds J. Plante
Maarn

Deze uitgave van Kerk in de Stad verschijnt midden in de herfstperiode van het kerkelijk jaar. Het kerkelijk jaar is de 'ordering van de tijd' in de christelijke en joodse traditie. Het is anders dan het burgerlijke kalenderjaar opgezet vanuit de 'feesttijden des Heren' (Pasen, Pinksteren, Kerstfeest). Het is dus geen economisch-zakelijke kalender, maar een zeer feestelijke jaarordering met het hoogtijfeest van Pasen als hoopvol kloppend hart in het centrum.

In de herfstperiode van het kerkelijk jaar gaan de gedachten steeds meer richting de kwetsbaarheid en eindigheid van het leven, maar wel ingebed in de belofte van God dat dit ons eindige leven geborgen is in zijn oneindige liefde en barmhartigheid. Rondom Allerheiligen en Allerzielen (1 en 2 november) gedenken ook steeds meer protestantse gemeenten op eerbiedige en zorgvuldige wijze in het licht van Pasen hun gestorven zusters en broeders, gestorven in Christus.

In de marge

In ons moderne levensontwerp wordt de dood echter veel weggestopt en krijgt vergankelijkheid slechts een plaats in de marge van het leven toegewezen. De tijd dat een jonge vrouw bij haar bruidsschat haar doodskleed meekreeg, ligt ver achter ons. En aan de poort van oude begraafplaatsen staat te lezen 'Memento Mori' (Gedenk te sterven). Een vermaan van vroeger. Aldus ook ds Nico ter Linden in zijn kleine boekje 'De dag zal komen, Janus'. Maar Prediker vindt dat vermaan

Memento Mori: gedenk te sterven...

zo gek nog niet. In de eerste twaalf verzen van hoofdstuk negen spreekt Prediker zes keer over de eindigheid van ons menselijk leven, en dat we dat goed moeten beseffen. Niemand kan met zijn eerlijk of oneerlijk vergaarde kapitaal op aarde de dood

wegkopen. En dat is maar goed ook.

Pluk de dag

Velen duwen de dood naar de periferie van het leven. Ze moeten er gewoonweg niet aan denken. Carpe diem is het parool. Pluk

MEDITATIEF MOMENT

de dag. Want het leven is kort. En als de dood zich onverhoopt aandient, willen velen autonoom kunnen beslissen over het tijdstip van hun heengaan. Sterker nog: hun leven volstrekt in eigen beheer nemen, alsof het hun eigendom is en ze het niet te leen hebben gekregen. In eigen beheer het leven autonoom afronden, ook zonder dat er sprake is van een ernstige ziekte of van hoge kwetsbare ouderdom met veel momenten van lijden. En de overheid wil met nieuwe wetgeving daarbij wel een handje helpen. En denkt op deze wijze 'barmhartig' op te treden. Maar dat is helemaal geen barmhartigheid, aldus ook nationaal theoloog Janneke Stegeman. Barmhartigheid is belangeloze liefdevolle zorgzaamheid ten einde toe.

Geheim van het leven

Het geheim van het leven is niet aanwezig in eenzijdig autonomiebesef (in doorgeschoten vorm leidend tot eenzaamheid), maar in het vermogen tot ontwikkelen van afhankelijkheid. Dat we ten diepste afhankelijke mensen zijn. Afankelijk van elkaar en afhankelijk van God, die grote Schenker en Behoeder van het leven. En deze levensgedachte van hoopvolle betrokkenheid wordt gedurende het hele kerkelijke jaar met overgave beleeden, bezongen en gepraktiseerd.

Grenzen der herinnering

*In het diepste van mijn wezen
ligt gelaagd begraven
mijn stil verdriet
jou zoekend
jou naderend
ontglip je mij in
steeds vervagender contouren
ik krijg jou niet meer scherp in beeld
de uren van mijn onvermogen
nu gekluisterd aan
de grenzen der herinnering
maar soms
moment van stil geluk
als de grenzen zelf vervagen
ben je even
levensecht
weer bij mij terug –*

Oeke Kruythof

Liefde

*Jonge gezichten opgeheven.
Ogen glanzend van liefde,
verlangend naar een toekomst
vol geluk.
Mijn hart wordt warm,
voelt breekbaar bij het zien
van die prille liefde,
kwetsbaar als de vleugels
van een vlinder.
Dromend van mijn eigen jeugd,
overwoerd van wilde rozen
In hun laatste bloei,
kleuren mijn herinnering.
Onomkeerbaar gaan de jaren
als in een vogelvlucht.
Genietend van rust en bezinning
blij met klein geluk,
dank ik God
voor wat het leven bracht.*

Fredy Schild

* Landschap (detail), geschilderd door Fredy Schild.

9/11 en 11/9: Jodenhaat nu en toen

Wybrand Ganzevoort

In 2001 gebeurde er iets afschuwelijks: vier vliegtuigen werden gekaapt, waarvan twee zich te pletter vlogen tegen de Twin Towers in New York, een derde raakte het Pentagon. Het vierde stortte neer. Er waren bijna drieduizend slachtoffers. Dat was op 11 september, en op Amerikaanse wijze verwijst men er naar met 9/11. In Europa zal men 9/11 eerder lezen als 9 november, en ook die datum staat op de kalender met een gruwelijke betekenis: op 9 november 1938 vierden de nazi's in Duitsland Kristallnacht.

Overall in Duitsland werden Joden aangevallen, synagogen in brand gestoken, winkels en bedrijven van Joodse eigenaren vernield. Ook Joodse huizen, scholen, begraafplaatsen en ziekenhuizen moesten het ontgelden. De politie had opdracht niet in te grijpen, het werd de brandweer verboden om de branden te blussen. Tijdens de Kristallnacht werden 400 Joden vermoord of tot zelfmoord gedreven. Dat was geen gebeurtenis die op zichzelf stond. Het ging om een goed voorbe-

reide aanval, een belangrijke stap verder op de weg naar een Joden-vrij Duitsland. Vanaf 1933 was de ene anti-Joodse maatregel na de andere genomen, en vele Joden waren al gevlucht, al waren ze elders meestal niet welkom. Ook in Nederland niet. Maar nu werd de vervolging harder en gewelddadiger.

Met onmiddellijke ingang werden op 8 november 1938 alle Joodse kranten en tijdschriften verboden. Op dezelfde dag werd ook afgekondigd dat Joodse kinderen niet meer werden toegelaten tot Duitse (Arische) scholen en dat alle Joodse culturele activiteiten voor onbepaalde tijd werden opgeschort.

* 9/11 (2001) – uiting van Arabische haat jegens 'het westen', Twin Towers.

Rekening

En na de nacht van terreur en geweld werd de rekening bij de Joden neergelegd. Zij zouden het geweld hebben 'uitgelokt'. Op 12 november 1938 werd besloten dat de Joodse gemeenschap een boete moest betalen van een miljard Reichsmark wegens 'hun vijandige houding ten opzichte van het Duitse volk, en het uitlokken van geweld'. Van kerkelijke zijde kwam er vrijwel geen protest, wel instemming. De lutherse bisschop Martin Sasse publiceerde kort na de Kristallnacht een boek over Luther. Volgens Sasse had Luther zich geen mooier verjaardagsgeschenk kunnen wensen. Hij verwijst naar Luthers (nu beruchte) pamflet 'Over de joden en hun leugens' en schrijft: "Op 10 november 1938, de verjaardag van Luther, branden de synagogen in Duitsland." Een gruwelijke geschiedenis, het is goed dat die elk jaar op 9 november wordt herdacht. In Utrecht is de herdenking van de Kristallnacht op 9 november bij het Joods monument, Johan van Oldenbarneveltlaan, voor het Spoorwegmuseum. De plechtigheid begint om 19.00 uur en zal ongeveer een half uur duren.

* 11/9 (1938) – uiting van nazistische haat jegens de Joden, Kristallnacht.

Kristallnacht herdenking en leerhuis

Woensdag, 9 november vindt de herdenking van de Kristallnacht plaats bij het Joods monument tegenover het Spoorwegmuseum. Deze herdenking begint om 19.00 uur en duurt slechts een half uur. De Werkgroep Kerk & Israël maakt verder bekend dat de leerhuisavonden ook dit seizoen weer doorgaan, onder leiding van Tirtzah Middleton. De eerste avond is maandag 21 november. Thema van die leerhuisavond is: Opbouw van de sjabbatviering. Het begint om 20.00 uur en duurt tot 22.00 uur. Vanaf 19.45 uur is de zaal open. De locatie is dezelfde als vorig jaar: Broerestraat 12, in het Thomas à Kempishuis (bij de Gerardus Majellakerk). Daar is het gratis parkeren. Er is een flink aantal buslijnen dat vlakbij stopt (bus 18, 19, 28, 37, 38, 39). Toegang tot het leerhuis is gratis; er wordt een bijdrage van twee euro gevraagd voor koffie of thee.

Vespers in Zuidoost

Met een cantatevesper op zondag 30 oktober, 17.00 uur, vieren we Hervormingsdag. Passend daarbij is de cantate 'Ein feste Burg ist unser Gott' (BWV 80) van Johann Sebastian Bach (1685-1750) die in Psalm 46 zijn basis vindt. De cantate wordt uitgevoerd door de Cappella de San Nicolai, vocale solisten en de Vespercantorij onder leiding van Ko Zwanenburg. Organist is Rienk Bakker. Voorganger is ds Sytze de Vries. Meer informatie staat elders in dit nummer.

Op zondag 6 november is er om 17.00 uur een orgelvesper in de Nicolaïkerk. De voorganger is ds Harry Zeldenrust en leden van de Vespercantorij staan onder leiding van Ko Zwanenburg. Organist is Berry van Berkum. De cantorij zingt Psalm 14 en verder klinkt het Magnificat noni toni: 'Meine Seel erhebt den Herren' van Delphin Strungk (1601-1694), een Duitse componist en organist verbonden met de Noord-Duitse school. Het inleidende orgelspel is 'Nun freut euch lieben Christen g'mein oder Es ist gewisslich an der Zeit' (BWV 734) van J.S. Bach en we sluiten af met Passacaglia in d van D. Buxtehude (1637-1707). De lezing is Daniël 5: 17-6: 1. Tijdens een koninklijk feest verschijnt en teken aan de wand. Het thema is: Gewogen en te licht bevonden.

Op 20 november, laatste zondag van het kerkelijk jaar, is er een vesper in de Marcuskerk. Voorganger is ds Kees Bouman en het orgel wordt bespeeld door Karel Demoet. Het thema van de vesper is: 'De laatste dagen'. In het psalmengebed wordt psalm 72 gelezen en gezongen. We lezen Daniël 8: 15-27. De vesper begint om 17.00 uur.

Bachcantate in Geertekerkerk

Op zondag 6 november wordt in de Geertekerkerk om 19.30 uur de cantate 'Ach wie flüchtig, ach wie nichtig' (BWV 26) uitgevoerd. Als extra werk staat op het programma de cantate 'Ach wie flüchtig, ach wie nichtig' van Christoph Graupner (GWV 1157/28, anno 1728). Koor en orkest staan onder leiding van Gerrit Maas. De inleiding wordt verzorgd door Jaap Jan Steensma. De toegang is gratis, na afloop is er een collecte. Meer informatie over meedoen aan of bijwonen van Bach-cantates in Utrecht staat op de website www.bachcantates-utrecht.nl.

Bijbel en Kunst over Richteren

Op woensdag 2 november buigt de kring Bijbel en Kunst zich over het vervolg van Richteren: deze keer komen Gideon, Jefta en Simson aan de beurt. We bekijken kunst die over deze richters is gemaakt en praten over wat de verhalen ons op die manier te zeggen hebben. Iedereen is welkom om vrijblijvend een keer mee te komen doen! We starten om 10.00 uur in de Huiskamer, Hobbemastraat 41.

Graag even vooraf aanmelden bij ds. Marian van Giezen, 06-1841 9992 of per e-mail: marianvangiezen@online.nl, of bij Ankie la Rivière, 2513 713 of aalariv@kpnmail.nl.

Sint Maartens kinderfeest in Domkerk

Bram Schriever

In de Domkerk, die ook een Sint Maartenskerk is, vinden tal van activiteiten plaats in het kader van Sint Maarten..

Op zondag 6 november is in de Domkerk het traditionele Sint Maartensfeest voor kinderen. Door samen lampionnen te maken, te eten, te drinken en te zingen, willen we Sint Maarten gedenken. Het feest is bedoeld voor kinderen uit de stad in de leeftijd van 4 tot en met 12 jaar. De start is die middag om 15.00 uur in de Domkerk. Natuurlijk wordt het Sint Maartensverhaal verteld en zingen we de liedjes over Sint Maarten. Tot slot gaan

de kinderen met hun zelfgemaakte lampion langs de deuren in de sfeervol verlichte straten rond de Dom.

Zondag 6 november, 15.00 tot 18.00 uur. Kosten € 3,50 per kind. Betalen kan alleen contant, ter plaatse. Aanmelden kan tot en met donderdag 3 november bij: jongindedom@domkerk.nl.

Mantel van Sint Maarten

Ook dit jaar vindt de uitreiking van de Mantel van Sint Maarten weer in de Domkerk plaats. Meer daarover is te lezen op pagina 1.

Sint Maartensvesper

Op vrijdag 11 november is er om 19.00 uur in het Noordertransept van de Domkerk de oecumenische Sint Maartensvesper.

Het kathedrale koor van de Catharinakerk zal dit keer in deze vesper zingen. Na afloop drinken we een St. Maartenslikeurtje.

Inzameling van jassen

Op 11 november kunt u ook daadwerkelijk doen wat Sint Maarten deed: uw mantel delen. Martinus liet de arme bedelaar niet in de kou staan. Hij trok zijn zwaard en deelde zijn soldatenmantel in tweeën. Wij kunnen onze jassen die we over hebben, schenken aan mensen die nu krap zitten en tekort komen. Breng uw jas(sen) mee naar de St. Maartensvesper in de Dom. Het gaat in dit geval om hele en complete jassen, die schoon zijn. De kledingbanken in onze stad zorgen dat de jassen hun bestemming vinden.

Voedselactie op 13 november

Ook op zondag 13 november is de inzamelingsactie voor de voedselbank. De armoede in onze rijke stad is voor een deel van de burgers toch zo groot dat ze hulp van de voedselbank nodig hebben. De diaconie organiseert daarom ook dit jaar een voedsel-inzamelactie.

Op 6 november zijn in de Domkerk stapeltjes folders beschikbaar, die rondgebracht worden. Zo kunnen wij als kerk de actie onder de aandacht brengen.

Op 13 november tussen 10.00 uur en 16.00 uur is de kerk open om alle voedsel aan te nemen dat gebracht wordt. De opbrengst gaat naar de voedselbank.

Allerheiligen in de Domkerk

Bram Schriever

Ook dit jaar is in de Domkerk op verschillende tijden en in verschillende vormen aandacht voor Allerheiligen.

Op 1 november is het Allerheiligen. Op deze dag wordt het leven van alle heiligen herdacht en als voorbeeld gesteld. Allerzielen is de dag waarop alle zielen van gestorvenen worden herdacht. Samen versterken deze gedachtenisfeesten het doodsbesef, verdiepen ze het geloof en wijzen ze op de verbondenheid van de gelovigen met de doden.

Zaterdag 29 oktober

Tijdens de Zaterdagmiddagmuziek op 29 oktober om 15.30 uur worden twee stukken uitgevoerd in het kader van Allerheiligen. Het 'Requiem opus 9' van Maurice Duruflé klinkt in de Domkerk en 'Take Him, Earth, for Cherishing'

*Allerheiligen in de Domkerk (archieffoto).

Zondag 30 oktober

Zondag 30 oktober gedenken we in de dienst van Schrift en Tafel de heiligen ons voorgedaan, en we noemen de namen van diegenen uit onze gemeente die ons het afgelopen jaar ontvallen zijn. Voor elke naam wordt een kaars ontstoken. Daarna is er voor ieder gelegenheid naar voren te komen en een kaars te ontsteken voor een overleden dierbare. In deze dienst gaan voor ds Netty de Jong-Dorland en de Domcantorij onder leiding van Remco de Graas. Jan Hage is de organist. Deze dienst begint om 10.30 uur.

Dinsdag 1 november

Ook 1 november 's middags tussen 14.00 en 16.00 uur is er in de Domkerk aandacht voor hen die ons zijn voorgedaan met een programma van stilte en muziek. Ellen Dupuis draagt gedichten voor van troost en hoop en Tiny van Eeuwijk speelt piano. U kunt bij binnenkomst namen aandragen die genoemd kunnen worden. Ook kan een kaars aangestoken worden ter nagedachtenis. Om 19.00 uur is de vesper van Allerheiligen.

Gedachtenis aan hen die ons zijn ontvallen

Steven Slappendel

Op zondag 30 oktober gedenken we in de Nicolaïkerk in de dienst van 'Allerheiligen' de namen van hen die ons het afgelopen jaar ontvallen zijn. Voorganger is ds Dirk Neven. Hij geeft over de dienst aan: Met deze datum voor de gedachtenisdienst verbinden we ons met de brede oecumene.

Allerheiligen vindt zijn oorsprong in het Oosten, waar men al in de vierde eeuw, zij het nog op verschillende data, de martelaren

gedacht. In deze oude liturgie werd de met de opstanding van Christus gebaseerde hoop verbonden met de voltooiing van het leven die – zoals het zo mooi heet – in Christus zijn ontslapen. Wij proberen ons in dit spoor te bewegen in onze dienst waarin wij onze dierbaren gedenken. Leidraad in deze dienst zijn woorden uit Jesaja 60: 1-11 en 17-22: een heerlijk visioen, over de heerlijkheid van Sion. Ik kan dit niet anders horen dan als een visioen van verbinding die vreugde en geborgenheid geeft: "Zij allen verzamelen zich, komen tot u; uw zonen komen van verre en uw dochters worden op de heup

aangedragen." Daarin uit zich op deze zondag een diepe en grote wens, dat dit in het hemelse licht zo mag zijn, voor diegenen die het aardse voor het eeuwige hebben verruild. Natuurlijk blijft er dan de pijn en het gemis van de achterblijvers, de levenden-hier: voor hen is in de lezing van Mattheus 5: 1-12 de troost en de hoop dat de mensen die zijn heen gegaan iets hebben kunnen waarmaken van die bijzondere levenswijze waartoe Jezus in de Bergrede ons allen oproept.

In Mattheus 5 staan ook eveneens troostrijke woorden: 'zalig zij die treuren, want zij zullen vertroost

worden'. Je hoop ook hier dat ons allemaal dit overkomen mag, dat de goede wereld van Gods koningschap – waarvan we soms gelukkig al een glimp zien – recht zal zetten wat hier in de gebrokenheid aan pijn en verdriet door mensen (moet) worden gedragen. We hopen dat de gemeenschap in deze dienst daar iets aan zal weten bij te dragen.

De organist is Rienk Bakker en medewerking wordt verleend door de Nicolaïcantorij onder leiding van Ko Zwanenburg. De cantorij zingt 'And I saw a new Heaven and a new earth' van Edgar Bainton (1880-1956)

Professor Paul Schnabel over de 'Vrijheid van meningsuiting'

Steven Slappendel

Op donderdag 17 november houdt professor Paul Schnabel een lezing in de Nicolaïkerk in het kader van het jaarthema 'Vrijheid?!'

Het is een lang en taai gevecht geweest om in het publieke domein vrij onze mening te mogen uiten. Luther riep de ban over zich af door tegen het kerkelijk establishment in te gaan. Hij is een van de mensen geweest die de moed hadden de publieke opinie te weerstaan op straffe van uitstoting. Het is daarom een groot goed dat 'vrijheid van meningsuiting' in de Mensenrechten is opgenomen en er democratische instituties gevormd zijn die deze verworvenheid waarborgen. Nu lijkt het soms dat de ongeremde meningsuiting zich richt

tegen de democratische instituties die de vrijheid van meningsuiting juist willen beschermen. Overheden, het Openbaar Ministerie en de rechterlijke macht worden gemakkelijk gezien als sta in de weg voor de persoonlijke vrijheid. "Het onbehagen van de cultuur wil snelle bevrediging, in plaats van de voldoening te smaken van een getemde drift", zo constateerde Freud al.

Professor Schnabel, socioloog, Eerste Kamerlid en kroonlid van de Sociaal-Economische Raad en van 1998 tot 2013 directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), zal dit thema uitwerken. Waar gaat het over in en bij de vrijheid van meningsuiting die de democratische instituties willen bewaren? De lezing is in de Nicolaïkerk (naast het Centraal Museum en begint om 20.00 uur, inloop vanaf 19.30 uur. Van harte welkom!

Leerhuis en preekvoorbereiding

Eerder zijn er bij de wisseling van de maand twee andere activiteiten. Op maandag 31 oktober is het eerste Leerhuis liturgie 'Orde die vrijheid schept'. We staan stil bij het hart van het gemeente-zijn: de liturgie. In het vorige nummer is hierover al bericht. Het tweede Leerhuis is op maandag 28 november en gaat over het "Kerkelijk jaar en feesten". De feesten als 'oefeningen van vrijheid' staan centraal. In onze ontdekkingsstocht naar waarom we eigenlijk doen wat we tegelijkertijd zo normaal vinden te doen, gaan we in op de indeling en achtergronden van het kerkelijk jaar en de feesten. De bijeenkomsten zijn in de Tuinzaal, ingang Nicolaasdwarsstraat, van 20.00 uur tot 21.30 uur. Dinsdag 1 november is de eerste van een drietal dinsdagavonden waarop de preek van de daaropvolgende zondag wordt voorbe-

reid in een 'Preach Preview'. De Bijbeltekst(en) die de die zondag op het rooster staan in de Nicolaïkerk worden met elkaar verkend en daarmee worden gedachten gevormd voor de preek in de kerkdienst. We lezen met elkaar de teksten en gaan met elkaar in gesprek over de vragen die bij een ieder zijn opgekomen. Zo kunnen we de voorganger input mee geven om in de preek te verwerken. De voorganger geeft ook zijn eigen lezing van de Bijbeltekst. Op de betreffende zondag bespreken we in de kerk bij de koffie wat we gehoord en gevierd hebben. Opgave via ds. Dirk Neven, ds.d.neven.pkn@hotmail.com De bijeenkomst is in de Tuinzaal bij de Nicolaïkerk, ingang Nicolaasdwarsstraat, van 20.00 uur tot 21.30 uur. Alle activiteiten in het kader van het jaarthema 'Vrijheid?!' staan in de jaarfolder. De folder ligt in de kerk en staat op de www.nicolaïkerk.nl

Mieke Breij

secretaris werkgroep
Zaterdagmiddagmuziek Domkerk

Dit jaar wordt de 1700ste geboortedag van Sint Maarten, de schutspatroon van Utrecht, gevierd. Zaterdagmiddagmuziek Domkerk viert dat met de speciaal hiervoor gemaakte Sint Maarten-opera: 'Martine & Martinus', een lichte en voor iedereen toegankelijke opera die op vrijdagavond 11 november om 20.30 uur in première gaat in de Domkerk.

Carlijn Metselaar maakte de eigentijdse opera 'Martine & Martinus' in opdracht van Stichting Zaterdagmiddagmuziek, bekend van de vrij toegankelijke concerten die elke zaterdagmiddag gegeven worden in de Domkerk. Metselaar schreef de opera samen met librettist Ruben van Gogh. Het is een lichte opera voor liefhebbers van alle soorten muziek; een cadeau van de Zaterdagmiddagmuziek aan alle inwoners van de stad Utrecht, jong en oud.

Na een succesvolle preview in het voorjaar, beleeft de opera zijn première op vrijdagavond 11 november. Daarna zijn er nog voorstellingen op 12 en 13 november, beide keren om 17.00 uur.

Opera Martine & Martinus bij viering Sint Maartensjaar

Voetbalster

De opera gaat over Martine, een jonge Utrechtse voetbalster, die sinds haar moeder weg is helemaal op slot zit. Ze heeft zich ver-

stopt in de Domkerk en wil met niemand meer te maken hebben. Toch wordt ze gevonden door de schoonmaakster. Zij laat Martine kennismaken met haar illustere

naamgenoot. De levensgeschiedenis van de heilige Martinus klinkt nog door in de Domkerk. En zo geschiedt een hedendaags wonder: Martine vindt dankzij de schoonmaakster en echo's uit het leven van Sint Maarten zelf haar levenslust weer terug. Martine & Martinus is een muzikaal antwoord op de vraag wat de levenswandel van Utrechts beschermheilige Sint Maarten vandaag de dag nog vermag. Zelfs de overbekende mantel passeert uiteindelijk de revue.

De uitvoerenden van de opera zijn: Martine: Naomi van der Linden, mezzo-sopraan, Martinus: Ambrož Bajec-Lapajne, tenor; schoonmaakster: Lara Diamand, sopraan; Domcantorij, orkest en kinderkoor onder leiding van Remco de Graas.

De makers: libretto - Ruben van Gogh; muziek: Carlijn Metselaar; regie: Aram Adriaanse; choreografie: Ryan Djojokarso, decor/beeld en kostuumontwerp: studenten Theater vormgeving en Interactive Performance and Design HKU. Begeleiding Kostuums: Marina van der Heijden. Begeleiding Decor en Licht: Guus van Geffen.

spreekt pastor Huub Schumacher en op zondag 20 november is in het Johannescentrum een bijzondere viering in de serie 'Verhaal halen'.

Op zondag 27 november vieren we de eerste adventszondag. Tijdens de advents- en kerstperiode zingen we uit het oratorium 'Nieuw begin' van Huub Oosterhuis en Tom Löwenthal en lezen we uit de Psalmen. Meer hierover in het decembernummer van Kerk in de Stad.

Alle vieringen worden gehouden in de Johanneskerk, Moezeldreef 400, Utrecht Overvecht en beginnen om 10:30 uur.

Zaterdagmiddagmuziek Domkerk

Op 29 oktober en gedurende de maand november zijn in de Domkerk de volgende concerten te verwachten, telkens - tenzij anders vermeld - op zaterdagmiddag om 15.30 uur. 29 oktober - Maurice Duruflé (1902-1986), Requiem opus 9 en van Herbert Howells (1892-1983): 'Take Him, Earth, for Cherishing'. Uitvoerenden: Judith van den Dool, mezzosopraan, Frank Hermans, bariton en Jan Hage, orgel, Koor van de Domcantorij onder leiding van Remco de Graas.

5 november - Max Reger (1873-1916), Symphonische Fantasie und Fuge (Inferno) opus 57. Domorganist Jan Hage.

Vrijdag 11 november om 20.30 uur: première Opera 'Martine & Martinus', zaterdag 12 november om 17.00 uur en zondag 13 november, aanvang 17.00 uur - opera 'Martine & Martinus' (zie elders in dit blad).

19 november - Juan Bautista Comes (1582-1643), Missa 'Iste Confessor' en Sebastián de Vivanco (1551-1622), Magnificat; door solistenensemble Cantores Martini onder leiding van Remco de Graas.

26 november - Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791), Kerksonates en Fluitkwartet in C Dur; uitvoerenden: Amadeus Ensemble en Jan Hage, orgel.

Voor programma-informatie zie www.zaterdagmiddagmuziek.nl.

Bazaar in de Marcuskerk

Op 5 november is de jaarlijkse bazaar van de Marcuskerk. De deuren gaan om 10.00 uur open en om 15.00 uur hopen we zoveel mogelijk verkocht te hebben. Er is voor ieders wat wils, van huishoudelijke spullen, elektra, boeken, kinderklleding, speelgoed, glaswerk tot overheerlijke oliebollen en zelfgebakken taarten. Bovendien draait de hele dag het rad van fortuin waarbij mooie prijzen gewonnen kunnen worden. Ook dit jaar vindt er een wedstrijd plaats in het kader van 'Heel de Marcuskerk bakt', uiteraard afgekeken van het populaire programma 'Heel Holland Bakt'. Een vakkundige jury zal de taarten beoordelen en de winnaar ontvangt een leuke prijs. De taarten zullen in Marcus' grandcafé verkocht worden. Hebt u inmiddels de nodige inspiratie gekregen om iets moois te bakken, dan houden wij ons van harte aanbevolen. De taarten kunnen vrijdag- en zaterdagochtend ingeleverd worden.

Uiteraard moeten er ook veel kopers komen, dus zet 5 november vast in uw agenda en kom gezellig snuffelen tussen al het moois of kom genieten van koffie/thee met gebak of de befaamde oliebollen in Marcus' grandcafé. Tussen de middag kan er ook genoten worden van diverse lunchhapjes, zoals soep, slaatje of broodje kroket.

Poolse dienst in lutherse kerk

Op zondag 20 november is er weer een Poolse dienst in de lutherse kerk aan de Hamburgerstraat 9. De voorganger is ds Sebastiaan Olencki. De dienst begint om 14.00 uur. Na de dienst is er koffie en thee.

Kees Wijnen

Het Johannescentrum als huis van verhalen. Zo luidde de kop boven een artikel dit voorjaar over het Johannescentrum in *Kerk in de Stad*. Een huis waarin we elkaar verhalen vertellen als we door de week heen op verschillende momenten en in verschillende samenstellingen samen komen. Verhalen ook die op zondag klinken: verhalen die ons aan het denken zetten, verhalen die het verschil maken, ons op een andere manier naar de wereld laten kijken, ons geloof voeden, ons ontregelen, ons troost en uitzicht bieden, misschien ook tot tegenspraak prikkelen.

Vieringen in Johannescentrum in de maand november

Aan de voorgangers die in de maand november in onze vieringen voorgaan hebben we gevraagd: welk verhaal, al dan niet afkomstig uit de bijbel, of welk gedicht heeft zo'n indruk op je gemaakt dat je het onderstreept hebt om later nog eens te herlezen? Of door welke afbeelding of muziekstuk ben je zo geraakt dat het je bijgebleven is? En, tweede vraag, zou je ons als gemeenschap

daarover willen vertellen en ons zo deelgenoot maken van een ervaring die zich laat vangen in de woorden 'Moet je dit eens horen...!?' Welke die bijzondere verhalen zijn? We laten ons verrassen. Zondag 6 november leidt ds Toos Wolters de viering van Schrift en Tafel waarin we het vijftigjarig bestaan van het Johannescentrum vieren. Zondag 13 november

Theater en muziek voor kinderen in de Dominicuskerk

Op dinsdag 1 november begint om 13.00 uur, in de Dominicuskerk een kindermuziekvoorstelling, gebaseerd op de oude Griekse mythe van de Minotaurus. Het is een schoolvoorstelling, maar ook andere grote en kleine mensen, vanaf 6 jaar, zijn welkom. In Doolhoofd speelt het orgel van de Dominicuskerk de hoofdrol.

Op woensdag 2 november om 19.00 uur is er in de kerk een viering ter nagedachtenis aan mensen die het afgelopen jaar zijn overleden. De muziek wordt verzorgd door Oculus, een nieuw vocaal kwartet uit Oog in Al dat zich vooral toelegt op Spaanse, Italiaanse en Vlaamse muziek uit de Renaissance. Meer informatie over komende activiteiten staat op www.denieuwedominicus.nl.

Aan tafel met een Maarten

In de activiteitenweek van Sint Maarten, van zaterdag 5 tot en met vrijdag 11 november, kunnen inwoners van Utrecht bij een Maarten in de stad aanschuiven aan de eettafel om samen een maaltijd te delen. Utrechtse Maartens zijn natuurlijk alle mannen die Maarten heten, maar in dit geval ook alle mensen met een naam die hiervan afstamt, zoals Martin of Maartje, of als er een verband is met Maarten in bijvoorbeeld de achternaam, straatnaam, de naam van een organisatie. Als 'Maarten' kun je gastheer of gastvrouw zijn, als je een andere naam hebt kun je meedoen als gast.

In het programma staat de Sint Maartengedachte van het 'feest van het delen' centraal. Delen kun je op allerlei manieren: je kunt je goederen, gaven en talenten delen, maar je kunt ook delen in solidariteit en duurzaamheid. En in dit geval deel je dus het eten.

'Maartens' die gastheer of gastvrouw willen zijn en mensen die graag bij een van de Maartens willen aanschuiven voor een gedeelde maaltijd kunnen zich aanmelden door een e-mail te sturen naar sintmaarten@eetmee.nl. Na aanmelding ontvang je een bevestiging, waarin we je vragen je mogelijkheden en beperkingen door te geven. Vervolgens wordt een match gemaakt. Omdat het delen centraal staat heeft het eetadres ('Maarten') de regie, maar zorgen alle gasten voor een aandeel in het etentje. Deelname is gratis.

Adventsluiding en -markt in Pandhof

Op zaterdag 26 november is er van 16.00 tot 18.00 uur een adventsmarkt in de Pandhof van de Domkerk. De binnenstadskerken, de wijkgemeenten van de Protestantse Gemeente Utrecht, de lidkerken van stedelijke raad van kerken (USRK), een tuinvereniging en het klokkenluidersgilde geven er acte de présence. Ook treedt er een kinderkoor op. Rond 17.00 uur is er de adventsluiding van de Domklokken door het Klokkenluidersgilde. Na deze luiding worden de lichtjes in de kerstboom ontstoken.

DE REMONSTRANTSE VISIE OP DE REFORMATIE

In vrijheid geloven

De viering van de Reformatie in het jubileumjaar 2017 blijft niet alleen beperkt tot de Protestantse Kerk in Nederland. Op 31 oktober wil de PKN een afsluitende oecumenische viering in de Domkerk houden, waartoe veel kerken uitgenodigd zijn, waaronder de Remonstrantse Broederschap. In dit interview beschrijft Marius van Leeuwen, emeritus-hoogleraar van het Remonstrants Seminarium in Leiden en voorheen predikant van de Remonstrantse Gemeente Utrecht (Geertekerk), hoe hij de viering van dit reformatiejaar ervaart.

Arnold Rietveld

De remonstrantse kerk zal in het grote verband van 'Refo 500' de Reformatie vieren. Volgens van Leeuwen is deze viering belangrijk vanwege het belang van de reformatie voor de emancipatie van het kerkvolk en vanwege de bevrijding van allerlei voorgeschreven rituelen. Hij beschouwt vrijheid in het geloof en je eigen verantwoordelijkheid nemen voor dit geloof als de centrale thema's van die reformatie.

Van Leeuwen zegt de 95 stellingen, waarmee het in 1517 allemaal begon, er nog eens op nagelezen te hebben en waardeert vooral dat Luther daarin schreef dat er geen instantie tussen God en de mens kon zijn, zeker niet bij praktijken in de Rooms-Katholieke Kerk waarbij het zielenheil door de handel in aflaten te koop zou zijn. "Genade komt immers van God en niet van de instantie die tussen God en de gelovigen meent te kunnen bemiddelen", beargumenteert van Leeuwen. Hij meent dat de huidige Rooms-Katholieke Kerk zich nog steeds presenteert als

het heilbrengende instituut tussen God en de gelovigen.

Calvijn

Van Leeuwen staat ook stil bij de rol van de grote hervormer Johannes Calvijn in de Reformatie. Hij denkt dat de gemiddelde Nederlander tegenwoordig een groot vooroordeel koestert tegen Calvijn: "Dat Calvijn een soort ongenaakbare, strenge fundamentalistische theoloog zou zijn geweest. Allerlei kwalijke dingen worden op het conto van Calvijn geschreven. Dat blijkt dan wel mee te vallen." Van Leeuwen is heel dankbaar dat hij, op het palet van het christendom, tot het protestantisme behoort en denkt dat het goed is om de kracht van het protestantisme in het reformatiejaar te vieren en te herdenken.

Met Marius van Leeuwen vraag ik mij af of de Reformatie zo mak-

kelijk samen te vatten is in vijfhonderd jaar kerkreformatie als een keten van historische gebeurtenissen en personen. Zo plaatst Van Leeuwen een kritische kanttekening bij de geloofsbelijdenis zoals deze zich ontwikkeld heeft. Volgens hem kwamen de calvinisten en de lutheranen ondanks het protestantse uitgangspunt van Sola Scriptura – enkel de Schrift – al gauw met 'leeswijzers' voor de Bijbel die op hun beurt weer een "soort van heilige geschriften werden waar geen letter aan gewijzigd mocht worden." De remonstranten hadden bezwaren tegen deze Nederlandse Geloofsbelijdenis en wilden deze toetsen aan de Bijbel.

Onwrikbaar

Marius van Leeuwen verwijst naar de scheuring binnen de calvinistische reformatie, waartoe het in de Synode van Dordrecht van 1618-'19 kwam toen bleek dat de meerderheid van de protestanten wilde vasthouden aan die geloofsbelijdenis en er geen ruimte voor de opvattingen van de remonstranten bleek te zijn. Marius van Leeuwen denkt dat de protestantse kerken in het

* Marius van Leeuwen: "...Geloof niet vastleggen in een onwrikbare belijdenis"...

reformatiejaar een soort geloofsbelijdenis zullen opstellen. Als zij in een kerkvergadering hiertoe zouden besluiten, dan zullen volgens Marius van Leeuwen de vertegenwoordigers van de remonstrantse kerk opstaan en zeggen: "Hé, we hebben toch ons leergeld betaald?"

Als je een belijdenis opstelt, en strikt vastlegt wat het geloof inhoudt dan ga je in de kortste keren weer een norm opleggen aan de mensen." Hij zegt over die geloofsbelijdenis: "Je moet wel goed afspreken wat een belijdenis, wat het gezag ervan is en in hoeverre de belijdenis het geloof voor eeuwig vastlegt of dat het altijd weer herzienbaar is". Hij stelt voor dat het een geloofsbelijdenis is voor 2017 en dat volgende generaties dit weer op een andere manier zullen verwoorden.

Tot en met oktober volgend jaar besteedt de redactie van dit blad maandelijks aandacht aan de herdenking van de kerkreformatie die officieel begon op 31 oktober 1517. In het vorige nummer waren zowel de column 'Luthers geluid' als het artikel van de Utrechtse historicus Martin van Schaik gewijd aan die gebeurtenis van vijfhonderd jaar geleden. In dit novembernummer opnieuw een lutherse column als ook een artikel over de remonstranten die zich vooral door de vastomlijnde protestantse geloofsbelijdenis van vier eeuwen geleden buitengesloten voelden. Herkansing in 2017? Een interview.

LUTHERS GELUID

Christiane Karrer

Een paar dagen geleden zag ik een reuze hijskraan in de Hamburgerstraat staan. Nieuwsgierig liep ik naar buiten: wat ging er gebeuren? Toen zag ik hoe mannen hoog boven ons de zwaan van de toren van onze kerk haalden. Onze zwaan, symbool van de lutherse kerken in Nederland, moet dringend geschilderd worden. Dan kan hij weer glanzen in de zon en het in weer en wind volhouden.

Een mooi symbool aan het begin van het jubileumjaar van de Reformatie. De kerken van de Reformatie zijn oud geworden, 500 jaar! Tijd voor bezinning en - wellicht - renovatie. Waar staan we vandaag de dag? Hoe kunnen wij volhouden in deze

De lutherse zwaan

tijd en de jaren die komen? Welke schatten brengen we mee uit het verleden? Wat moet vernieuwd worden om weer te kunnen glanzen?

De lutherse zwaan verwijst naar een legende omtrent de reformator Jan Hus in Tsjechië. Hij leefde 100 jaar eerder dan Maarten Luther, was een geleerde en een befaamde prediker. Vanwege zijn hervormingsideeën werd hij ter dood veroordeeld en stierf hij op de brandstapel. Hij zou vóór zijn dood gezegd hebben: "Jullie verbranden vandaag een gans, maar er zal een zwaan komen." 'Hus' lijkt in het Tsjechisch op het woord voor 'gans'. Luther was zeer onder de indruk van Jan Hus en heeft veel van zijn gedachten overgenomen en verder ontwikkeld. Zo werd hij als de 'zwaan' gezien die Hus had aangekondigd.

We weten niet of de historische Jan Hus deze zin heeft gebruikt. Maar het zou passen bij zijn levenshouding. Hij wist zich deel van een beweging die de kerk wilde hervormen, fel tegen misbruik streed en het evangelie als bron van het geloof in het centrum stelde. Geen macht lukte het hem het zwijgen op te leggen. Hij ging als martelaar de dood tegemoet zonder de hoop te verliezen. Hij rekende zeker erop dat zijn overtuiging niet met hem zou sterven, maar de hervorming van de kerk verder zou gaan. De zwaan werd het symbool voor Luther zelf en voor zijn beweging. In de eerste eeuw

na de Reformatie werd Luther vaak afgebeeld met een zwaan naast zich. In sommige streken van Duitsland kwam de zwaan op de kerktorens te staan in plaats van de rooms-katholieke haan. Later werd dit symbool voor Luther minder vaak gebruikt, maar in Nederland bleef de zwaan hét symbool voor lutheranen.

Het verhaal van de zwaan blijft mij inspireren nu wij het jubileumjaar ingaan. Wij mogen trots op onze lange, grote traditie zijn. Wij hebben voorgangers die ons blijven inspireren, Jan Hus, Maarten Luther en velen die met hen en na hen geloofden en getuigden van het evangelie. Toch maken wij, net als zij, deel uit van een grote beweging die niet stopt en zeker niet alleen naar het verleden gericht is. Een beweging die in iedere tijd opnieuw de kracht van het evangelie toont. Een beweging die zich steeds opnieuw bezint: hoe kunnen we de schatten van onze traditie vandaag de dag tot glanzen brengen? Wat moeten we vernieuwen, waar is 'renovatie' gevraagd? Een beweging die weet dat niet zij zelf het doel is,

maar rekent met verdere, vernieuwende, diepgaande ontwikkelingen. Een beweging van mensen die bij de wereldwijde, geestelijke kerk horen, die zich niet laat begrenzen door menselijke instellingen. Al voor Jan Hus was dit een centrale theologische gedachte: de ene christelijke kerk die wij niet zien maar geloven.

Arnold Rietveld

Op 21 september promoveerde Jan Hage, de organist van de Domkerk, aan de Protestantse Theologische Universiteit te Amsterdam op een studie naar Willem Mudde (1909-1984) en de kerkmuzikale vernieuwingsbeweging, getiteld: 'Muziek als missie: een luthers geluid in een calvinistische wereld'. Van 1942 tot en met 1966 was Willem Mudde bijvoorbild organist/cantor van de lutherse kerk aan de Hamburgerstraat in Utrecht.

Lutherse kerkmuziek en de lutherse kerk vormden zijn veilige bakermat, maar de invloed van Mudde strekte zich geleidelijk tot ver buiten de lutherse kerken in Nederland uit. Hage schetst het volgende beeld van de situatie van kerkmuziek binnen de Nederlands Hervormde kerk tot dan toe: "In de Protestantse Kerk in Nederland is door de eeuwen heen vrijwel niks gedaan aan de kerkmuziek. Er was alleen gemeentezang en op een gegeven moment begeleiding met orgel. En dat was het. In de lutherse traditie is natuurlijk altijd veel meer gebeurd en ook in de liturgie. In Nederland kon dat niet. Dat heeft te maken met Calvinij, die juist heel terughoudend was om niet te zeggen bang voor muziek en de gevolgen. Het kon afleiden van het Woord. Dat moest centraal staan."

Fout!

Mudde liet zich in de jaren dertig van de vorige eeuw door de kerk-

Willem Mudde: een bevlogen kerkmusicus in Utrecht

* Domorganist Jan Hage: ...In de Protestantse Kerk in Nederland is door de eeuwen heen vrijwel niks gedaan aan de kerkmuziek..."

muziekvernieuwingsbeweging in Duitsland inspireren en studeerde in 1942 zelfs een paar maanden aan de Kirchenmusikschule in Berlijn, waar hij de voortrekkers van deze beweging ontmoette. Hage vindt dat de tijd die Mudde heeft doorbracht tijdens de oorlog in Berlijn een spannend onderdeel van zijn onderzoek geweest is: "Hoe zat het nou eigenlijk allemaal? Was hij fout of zo? Dat soort vragen zijn toen wel bij mij bovengekomen."

Mudde had zijn ideeën over kerkmuziek al in 1941 geformuleerd, waarin hij betoogde dat kerk-

muziek diende tot verkondiging van het Woord en daarom een dienende rol had te vervullen in de liturgie van de dienst. Volgens Jan Hage kopieerde Mudde het lutherse kerkmuziekmodel in Duitsland en bracht het binnen de lutherse kerken in Nederland in de praktijk.

Invloed

De Domorganist legt uit dat Mudde met zijn ideeën invloed kreeg op andere kerken die ervoor kozen om toch meer een lutherse dan calvinistische koers te gaan varen. Hage refereert aan de muziekpraktijk in de Domkerk: "Je hebt hier ook een heel klassieke liturgie met alles erop en eraan en alle ordinaria, 't Kyrie, Gloria, Sanctus, en het Agnus Dei, enzovoorts. We hebben hier een vaste cantorium, twee professionele kerkmusicus, een organist en een cantor, door de kerk aangesteld en deze hebben ook een professionele opleiding genoten."

Jan Hage werd in zijn onderzoek vooral getroffen door de enorme ijver en werklust plus een enorme ambitie van Mudde. Dit heeft ook sporen nagelaten in Utrecht. In 1947 richtte Mudde bijvoorbild het Utrechts Motetgezelschap op, was vanaf 1953 een aantal jaren docent orgel en kerkmuziek aan het Utrechtse conservatorium, en was nauw betrokken bij de oprichting van het Nederlands Instituut voor Kerkmuziek in Utrecht in 1980. Hage vertelt dat Mudde veel waardering en erkenning

tijdens zijn leven kreeg voor de bijdrage van Lutherse kerkmuziek aan het Liedboek der Kerken.

Temperament

Hage schetst Mudde als een temperamentvolle man die toch met een zekere dedain op bepaalde stromingen binnen de kerkmuziek kon neerkijken en dat maakte dat die erkenning door andere kerken toch een tijdje op zich liet wachten. Hage denkt dat Mudde al zo vroeg als in 1955 al piekte bij een congres van de lutherse kerken waarbij een nieuwe orde van dienst en een Luthers gezangboek werden gepresenteerd. Hage zegt hierover: "Toen heeft hij alles bereikt wat hij wilde bereiken in zijn eigen kerk en wilde hij verder kijken en toen ging hij van alles internationaal opzetten." Het organiseren van kerkmuziekcongressen is volgens Hage het grootste talent van Mudde geweest. Hage zegt dat Mudde hier ontzettend veel tijd in heeft gestoken en daarvoor enorm veel heeft gereisd. In de Verenigde Staten is Mudde zelfs gastdocent aan de Universiteit van Valparaiso geworden en heeft daar een eredoctoraat voor zijn grote muzikale verdiensten ontvangen.

Jan Hage zegt dat hij zijn borrelreceptie na zijn promotie in de lutherse kerk aan de Hamburgerstraat heeft gehouden. Dit vormt een passende fermate voor de herinnering aan de bevlogen Nederlandse kerkmusicus Willem Mudde die jarenlang zijn basis in Utrecht heeft gehad.

Kleine vieringen

Elke tweede vrijdag van de maand is er een kleine viering in de Josphkerk aan de Draaiweg. Dit is een eenvoudige viering van bezinning, gebed en stilte met medewerking van de gregoriaanse vrouwenschola. Dit seizoen wordt elk keer een tekst gelezen uit de encycliek 'Laudato si' van Paus Franciscus. Teksten die verrassend concreet zijn. De paus daagt ons uit om vanuit christelijk perspectief na te denken over onze zorg en verantwoordelijkheid voor het milieu, wat voor hem onlosmakelijk verbonden is met onze zorg voor de armen.

Iedereen is van harte welkom in deze kleine viering. De eerstkomende kleine viering is op 11 november om 16.00 uur. De volgende viering is 9 december.

Film 'Invictus' in Huiskamer

Op vrijdag 11 november is er weer een filmavond in de Huiskamer. 'Invictus' gaat over de tijd na de afschaffing van de apartheid in Zuid-Afrika. Nelson Mandela (Morgan Freeman) is president en het land is gastheer van de Wereldbeker Rugby. Samen met aanvoerder François Pienaar (Matt Damon) probeert hij het verdeelde land tot een eenheid te maken.

De filmavond op vrijdag 11 november in de Huiskamer van de Schildersbuurt, Hobbemastraat 41, begint om 19.30 uur. Toegang is gratis, consumpties tegen vergoeding. Na afloop is er een gesprek onder het genot van een drankje. Van harte welkom! Graag even vooraf aanmelden bij marianvangiezen@online.nl, 06-1841 9992 of diana.rusch@versatel.nl.

Mama Jacobi op weg naar Advent

Mama Jacobi is een groep van moeders die zich een paar keer per jaar verdiept in onderwerpen rondom (geloofs) opvoeding en ouderschap. Daarnaast is er een paar keer per jaar een speelafpraak met de kinderen, in een van de speeltuinen die Utrecht rijk is. Op 10 november heeft Mama Jacobi Johanna Looijen uitgenodigd. Zij schreef een boekje over Bijbelse kijktafels. Kijktafels beelden Bijbelteksten uit op een creatieve en inspirerende manier, met eenvoudige voorwerpen.

Johanna bespreekt op deze avond op welke beeldende manieren je kinderen kunt voorbereiden op Advent en Kerst. Daarna wordt een Adventskalender gemaakt, om mee te nemen naar huis. Mee-doen? Geef je voor 3 november op bij Andrea Poppe-Stuij (a.poppe.stuij@gmail.com). De avond is van 20.00 tot 21.30 uur, in de Jacobikerk.

Cantates in de Nicolaïkerk

Steven Slappendel

Dit najaar klinken in de periode voor Kerst twee Bach cantates in de Nicolaïkerk. Op zondag 30 oktober wordt in de vesper om 17.00 de cantate 'Ein feste Burg ist unser Gott' (BWV 80) van Johann Sebastian Bach uitgevoerd. Deze cantate is vermoedelijk geschreven tussen 1728 en 1731 voor het feest van Hervormingsdag (31 oktober) en gebaseerd op een vroegere cantate van Bach, BWV 80a 'Alles was von Gott geboren', geschreven in Weimar in 1715. De tekst en de melodie van het koraal 'Ein feste Burg ist unser Gott' zijn van Maarten Luther.

Het openingskoor van de cantate wordt gezien als één van de hoogtepunten van Bachs vocale muziek. De lezing, tevens de psalm in de vesper is Psalm 46. Deze psalm inspireerde Luther bij het schrijven van zijn lied 'Ein feste Burg ist unser Gott'. De uitvoering van deze cantate is ook een mooie opmaat voor het Lutherjaar 2017, waarin we stil staan bij het feit dat het 500 jaar geleden is dat op 31 oktober 1517 de Augustijner monnik Maarten Luther op de deur van de slotkapel van Wittenberg zijn beroemde '95 stellingen' timmerde.

Vocale solisten zijn Paulien van der Werff, sopraan, Dorien Lievers, alt,

Sebastian Brouwer, tenor, en Mitchell Sandler, bas. De Cappella di San Nicolai en de Vespercantorij staan onder leiding van Ko Zwanenburg. Organist is Rienk Bakker en voorganger ds. Sytze de Vries uit Schalkwijk.

Adventscantate

De Eerste Advent, het begin van het nieuwe kerkelijk jaar, is het begin van een periode van verwachten, van stil staan bij het komen van Jezus in de wereld, ook in

* Vespercantorij en Cappella di San Nicolai (foto Jola van Garderen).

onze wereld. Bach componeerde voor deze zondag o.a. de cantate 'Nun komm der Heiden Heiland' (BWV 62).

De cantate is gebaseerd op het gelijknamige Adventslied van Maarten Luther. Zowel de tekst als de melodie werden door hem gemaakt! De gregoriaanse hymne 'Veni Redemptor gentium' (Kom, Verlosser der volkeren) van Ambrosius van Milaan (vierde eeuw),

was op zijn beurt weer voor Luther de inspiratiebron. In het Nieuwe Liedboek is 'Nun komm der Heiden Heiland' opgenomen in een vertaling van J.V. Schulte Nordholt. Het is het zondagslied van de eerste zondag van Advent. Bach componeerde maar liefst twee cantates BWV 61 en 62, één aria (deel 2 uit cantate BWV 36) en vier koraalbewerkingen voor orgel naar aanleiding van dit gezang. Cantate 62 klonk voor het eerst op zondag 3 decem-

ber 1724 in de Thomaskirche te Leipzig. Volgens het Luthers leesrooster zijn de twee hoofdlezingen voor de eerste zondag van de Advent Romeinen 13: 11-14: 'De nacht loopt ten einde, de dag is genaderd' en Mattheüs 21: 1-9 'Zegt tot de dochter van Sion: zie je koning komt tot je'. Gedeelten van de cantatetekst sluiten hierbij aan. De overige tekst is ontleend aan Luthers lied. De strofen 1 en 8

volgen letterlijk zijn tekst in zowel het openingskoor als in het slotkoraal van de cantate. De tekst van de overige coupletten wordt in de andere delen gebruikt. Deze is wel bewerkt door een onbekende tekstdichter. Opvallend is de feestelijke toon van de cantate. Er wordt verwachtingsvol uitgezien naar de komst van Christus in deze wereld.

Deel uit Messiah

Tijdens de dienst wordt ook het eerste deel uit de cantate 'Machet die Tore weit, Kantate zum 1. Advent' van Georg Philipp Telemann (1681-1767) ten gehore gebracht. Deze cantate werd voor het eerst uitgevoerd op de Eerste Adventszondag 1719 in Eisenach. Van Telemann zelf is geen handschrift bewaard gebleven. Wel is er een door J.S. Bach gemaakt handschrift van de cantate bewaard. Bekend is, dat Bach deze cantate op 28 november 1734 in Leipzig heeft uitgevoerd. Uit de Messiah van Georg Friedrich Händel (1685-1759) klinkt ook de aria 'He shall feed his flock'.

Voorganger in de morgendienst op Eerste Advent, 27 november 10.00 uur, is ds. Dirk Neven. Organist Berry van Berkum en medewerking wordt verleend door de met medewerking van de Cappella di San Nicolai, de Nicolaïcantorium en de vocale solisten Marjon Strijk, sopraan, Dorien Lievers, alt, Eyjólfur Eyjólfsson, tenor, en Michiel Meijer, bas, onder leiding van Ko Zwanenburg.

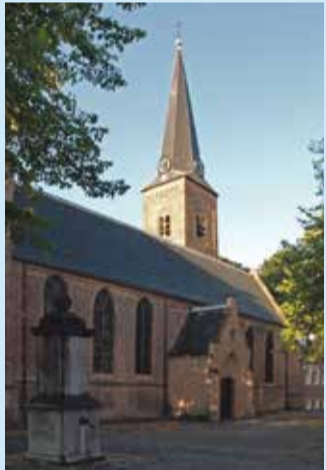
Utrecht Lezing over Kerst in Rusland

De Utrecht Lezing op woensdagmiddag 23 november in Parc Transwijk gaat over de viering van het kerstfeest in de Russisch-Orthodoxe Kerk. Gastspreker is Tatjana Aleksejevna Polman-Gerlova, die haar gehoor wil laten genieten van de sfeer tijdens Kerstmis in Rusland en de viering van Christus' geboortefeest in de Russisch-Orthodoxe Kerk.

Kerstmis begint met een wel drie uur durende mis in de Christus de Verlosser Kathedraal in Moskou. Het kerstfeest is in Rusland weliswaar een christelijk feest, maar er zijn nog veel oude gebruiken van heidense afkomst. Zo gebeuren er in de kerstnacht wonderlijke dingen en werken er mystieke krachten. Ook iconen spelen bij Christus' geboorte een grote rol. In deze lezing zien we prachtige beelden en proeven we iets van de sfeer van de mystiek rondom de Russische kerstviering.

Tatjana Aleksejevna Polman-Gorlova is geboren en getogen in St. Petersburg en is beëdigd tolk-vertaalster. Zij is docente Russische taal en literatuur. De Utrecht Lezing begint om 14.00 uur, de zaal is een half uur tevoren open.

Concert Huygens Vocaal Ensemble

Op 4 november brengt het Huygens Vocaal Ensemble onder leiding van dirigent en oprichter Hans Tijssen in de Geertekerk het programma Modern Monuments. In dit concertprogramma worden drie werken uit de hedendaagse koorliteratuur uitgevoerd. Dat zijn achtereenvolgens de Dubbelmis van de Zwitserse componist Frank Martin, Curse upon Iron – een achtstemmig werk van de Letse musicus Veljo Tormis en Psalmen in een bewerking van Edward Grieg. De psalmen zijn gecomponeerd in 1922 en zijn de laatste werken van Griegs hand geweest. Op vocaal gebied lijken dit traditionele werken, maar schijn bedriegt. Grieg brengt traditionele harmonie en folkloremelodieën op een hoger plan. Het Huygens Vocaal Ensemble zal het programma drie keer uitvoeren, op 4 november om 20.30 uur in Utrecht, op 5 november om 16.00 uur in de Plantagekerk in Zwolle en op 6 november om 15.30 uur in de magistrale Bergkerk in Deventer.

Meer informatie en voorverkoop van toegangskaarten via de website www.huygensmusic.nl.

'En uw Naam wordt een lied in mijn mond'

Op woensdag 30 november verzorgt theoloog/dichter Sytze de Vries een avond in de Domkerk over de zogenaamde 'poëto-theologie' van Willem Barnard. De avond op 30 november vindt plaats in het DomCafé van de kerk en begint om 20.00 uur. Voorafgaand is een ieder welkom bij de vesper van 19.00 uur. Informatie en aanmelding via ds Netty de Jong-Dorland, e-mail: predikant@domkerk.nl tel.foon 2400 660.

Sytze de Vries

Voor de meeste mensen is Barnard vooral de dichter van de vele liederen in het vorige en huidige Liedboek. Maar wat bracht hem tot het schrijven daarvan? Wat gebeurt er als een dichter de Schrift gaat lezen, zelfs uitleggen? Hij is dan als een wandelaar door de taal van die Schrift, die verrukt stil staat bij de details in het veld. Elk woord dat hij ontmoet is als een bloem die honing geeft. En gaandeweg de wandeling gaat hij de bloemen meer en meer herkennen. Dit in tegenstelling tot de dogmaticus: die overziet het geheel, van een afstand.

Toen Barnard eind november 2010 stierf, kopte dagblad Trouw: 'Dominee-dichter Willem Barnard overleden'. Hoe vaak heeft hij zich niet verzet tegen die betiteling? Die gold voor negentiende-eeuwse predikanten die hun diepe en soms vrome gedachten fraai in metrum en rijm konden weergeven. Maar Barnard was vóór alles dichter, die ook als dichter de Schrift las, als dichter het Woord hoorde. Theologie ging hij pas studeren om antwoorden te vinden na zijn traumatische oorlogservaringen. Een dichter/theoloog, als het dan moet, ook al heeft het lang geduurd voor die twee kanten niet langer elkaar in de weg zaten, maar zich

in hem verzoenden. Zoals hij zelf in zijn dagboek noteert: "Ik kan mij alleen maar bezig houden met wat wezenlijk mijn taak is: het schrijverschap, meditatie en poëtisch. Heel mijn poëzie gaat over die benauwende vraag: hoe leven wij voort met de kou van onze angst in het hart en met de dood om handen."

Wantrouwen

Zijn 'schriftgeleerd dichterschap' maakte, dat men hem met wantrouwen bekeek in de wereldjes van de poëzie enerzijds, en in die van de theologie anderzijds. Te zeer 'christelijk' bevonden in het eerste, te onwetenschappelijk in het tweede. Hij kon lijden aan zijn eigensoortigheid, maar koesterde die evenzeer.

Sprekend over deze dingen – zo schrijft hij ook in zijn dagboek – tijdens een wandeling met medepsalmberijmer Jan Wit, muntten ze zijn bezigheid als 'poëto-theologie'. Want voor Barnard is de Schrift een voluit poëtisch boek. Zij bevat geen denksystemen, maar is een bloemlezing. Hij leest de bijbel principieel als literatuur, theologisch geordend weliswaar, maar met literaire middelen te verstaan. En daarbij gaan Mozes, de Profeten en de Geschriften voorop. Want 'Jezus is geen nieuwe koning die de oude wet afschaft, maar een prins die wakker kust wat te slapen lag.'

Beeldtaal

Poëzie is beeldtaal, hanteert de metafoer, de gelijkenis. Alleen

*Willem Barnard, in brons uitgebeeld.

daardoor – is Barnards overtuiging – kan de onzichtbare 'andere' wereld van God toegankelijk gemaakt worden, niet door analyse of redenering. Poëzie is sacramentele taal, het bevat een geheimenis, moet het mysterie beschermen, net als de stilte, evenals het vuur in de wolk. In alle gedichten, liederen en 'medigeses' (Barnard's kruising van

meditatie en exegese) lichten bepaalde kernwoorden steeds weer op, zoals *zaad*, en *brood*, en *water*. Barnard spreekt over de rode draad in heel de Schrift als 'de weg van het zaad'. Het zaad is in al zijn aspecten ook beeldtaal! Aan de hand van gedichten en liederen (die we hopelijk ook samen zullen zingen) zal dat deze avond worden belicht.

Marieke Sillevius Smitt

Graag had ik in deze column, zoals ik vorige keer schreef, ongedocumenteerde A. aan het woord gelaten. Hij heeft in zijn land van herkomst filosofie gestudeerd. Ik schreef hem van de zomer een brief en in die brief vertelde ik hem over de Frans-joodse filosoof Levinas, van wie ik weet dat hij hem niet kende. Levinas, de filosoof van het 'gezicht van de ander', die heel zijn filosofisch werk in dienst heeft gezet om te begrijpen hoe het totalitaire regime van het nazirijk heeft kunnen bloeien en hoe het totalitaire denken dat mensen reduceert

"Het prachtige illegale leven"

tot onderdeel van een systeem, te weerstaan. Ik schreef A. onder andere dat ik geleerd heb dat de dialoog alleen, van mens tot mens, de wereld gezamenlijk maakt en de ander niet tot 'alleen maar' onderdeel van hoe ik de wereld zie. En ik vroeg hem om mij terug te schrijven over wat hij hierover denkt, of dat hij mij wilde schrijven over "zijn prachtige illegale leven" zoals hij dat altijd sarcastisch benoemt. Ik hoopte op een gelijkwaardig samenspel van mens tot mens. Ik kreeg, voor de zoveelste keer in mijn werkzame leven, een lesje over de hardheid van een ander mens bestaan. Ten eerste wilde hij mij niet terugschrijven, maar graag mij ontvangen om erover te praten. Alles wat op schrift staat, kan tegen je gebruikt worden. Ervaringsfeit 1 van zijn leven. Ten tweede maakte hij mij duidelijk waarom hij niet wilde dat zijn naam genoemd wordt, noch dat hij zelf hier iets zou schrijven. Hij had al genoeg problemen en, zo zei hij tegen mij: "Jij hebt de staat achter

je." En hij niet, ervaringsfeit 2 van zijn leven. Zo'n terloops zinnetje, een waarheid als een koe, maar eentje die ik vaak vergeet en daarom hier ook nog eens duidelijk wil schrijven, opdat dit feit niet verdonkeremaand wordt. U en ik, wij hebben de staat achter ons. Komen wij in problemen, wij zijn niet alleen. Wij kunnen hulpvragen inschakelen, daar soms zelfs geld voor krijgen, onze veiligheid als burger van de Nederlandse staat is zo vanzelfsprekend, dat deze niet eens meer opvalt. In het 'prachtige illegale leven' ben je vogelvrij. De staat die achter jou zou moeten staan ben je ontvlucht, juist omdat deze dat niet doet, de Nederlandse overheid staat alleen achter mensen met Nederlandse papieren. En in die naakte hardheid van elke dag vinden mensen zonder documenten gelukkig medestanders en kunnen ze zelf ook medestander zijn van elkaar, dat zie ik dagelijks, God zij dank. Toch heb ik dankzij A. deze maanden mijn lesje weer geleerd: er is

VAN ONDEREN

een groot, levensgroot, verschil tussen mijn leven en dat van A., hoe gelijkwaardig ik hem (en hij mij) ook vind als mens. Dat levensgrote verschil is het harde feit dat de staat waarin hij nu al jaren leeft, net als ik, niet achter hem staat en wel achter mij.

Ik heb enorm veel respect voor de mensen zonder papieren. Het leven dat voor mensen met papieren soms al zo ontzettend zwaar kan zijn, is voor hen extra moeilijk, omdat niets vanzelfsprekend is, zelfs niet het dak boven hun hoofd. Wat rest is ervaringsfeit 3: menselijkheid. A. en ik, we hadden een heel geanimeerd filosofisch gesprek naar aanleiding van mijn brief, waarbij hij zijn verbazing uitte dat ik als christelijk gelovige het zo met hem eens was. Hij maakte zich zelfs bezorgd over mij, dat ik van de weg zou raken. Doorfilosofierend kom je namelijk uit op niets. Dat voor een religieus mens niets juist ook alles is, namelijk de Ene, van Wie/Wat/Hoe ook wij mogen leven, is voor hem en voor mij een zoektocht, elke dag weer. Wij zochten dit keer samen en dat was mooi.

Twintigers buigen zich over de schepping

Studenten in de kerk (5)

In de serie 'Studenten in de kerk' ditmaal een bijdrage vanuit de Domkerk.

Ds Netty de Jong-Dorland

De Domkerk is een kerk waar studenten graag komen. Dat heeft te maken met het diverse aanbod van het Citypastoraat Domkerk zoals de erediensten, de cantorij, het getijdengebed, de zaterdagmiddagmuziek, Night of Light, en de twintigers-kring. Voor ieder is er op die manier een eigen invalshoek om bij de Domkerk betrokken te zijn.

Het Citypastoraat Domkerk heeft een liturgisch profiel, dat wil zeggen dat elke dienst een dienst van Schrift en Tafel is, en gekenmerkt wordt door de vaste gezangen - kyrië, gloria, credo, sanctus, benedictus en agnus dei -, die structuur geven aan de dienst. In een periode van hun leven waarin veel studenten zoekende zijn, geeft dat houvast. In lezingen en liederen klinkt een beeldrijke taal en de professioneel uitgevoerde kerkmuziek speelt een belangrijke rol. Dat daagt uit en ontroert door grote schoonheid. Studenten die daarvan houden worden erdoor

* Netty de Jong (foto Ivar Pel).

aangetrokken. Een aantal studenten maakt ook deel uit van de cantorij die elke zondag meedoet.

Zaterdagmiddagmuziek

Nogal wat studenten zijn fan van de Zaterdagmiddagmuziek, een

gratis toegankelijk concert, elke zaterdag van 15.30 tot 16.30 uur, waar vocale en instrumentale muziek klinkt, van de late renaissance tot heden, van bekende en onbekende componisten, met groot orkest of met solistensembles. Studenten die de muziek van Bach, Telemann, Reger, Durufé, Pärt, om maar enkele namen te noemen, beter willen leren kennen en ervan genieten, halen hier hun hart op en voeden hun ziel.

Getijdengebed

In de Domkerk is elke dag een middaggebed van 12.30 tot 12.50 uur.

Elke dag zijn er studenten die hier even een moment van rust komen ervaren, en een meditatie moment inlassen in hun drukke bestaan. Ook in de vespers op zondagavond en woensdagavond van 19.00 tot 19.45 uur zijn er studenten, die dit haast kloosterlijke avondgebed niet meer willen missen.

Night of Light

Veel studenten komen naar de Night of Light, elke derde zaterdagavond van de maand van 20.30 tot 23.30 uur als de Domkerk met kaarsen verlicht is. Ze komen voor het aansteken van een kaars, het luisteren naar mu-

ziek, voor een moment van rust, een gebed, het ontvangen van een zegen. Studenten die lid zijn van het Citypastoraat en studenten van het dispuut Helios van de Navigators Studentenvereniging Utrecht (NSU) helpen bij het inrichten van de kerk, en gaan de straat op om mensen uit te nodigen een kaarsje te komen aansteken. Aan het begin van de avond eten we en bidden we met elkaar.

Twintigers

Sinds september van dit jaar is er voor studenten de Twintigers-kring.

De eerste keer lazen we met elkaar de brieflezings voor de zondag I Timotheüs 6: 11b-19 volgens de methode van de *lectio divina*. Zo leerden we niet alleen het Bijbelgedeelte, maar ook elkaar beter kennen. De tweede bijeenkomst in oktober bespreken we diverse geloofsbelijdenissen, met de vragen: wat geloof je, waar heb je moeite mee, hoe interpreteer je, welk soort taal heeft je voorkeur? In november gaat het over diverse scheppingsverhalen: de Bijbelse, maar ook die van andere religies en culturen.

En in december gaan we met elkaar eten en bespreken we hoe we het tweede deel van het seizoen willen invullen.

Lydia Bax:

Twee à drie keer per week in de Domkerk zijn is voor mij geen uitzondering. Er is van alles te doen: repetities met de Domcantorij, zondagochtenddienst, vesper, Zaterdagmiddagmuziek, twintigersgroep et cetera. Zo nu en dan loop ik ook gewoon eens binnen omdat ik toch in de stad ben en de Dom altijd een bijzondere aantrekkingskracht op me uitoefent. Ik vind er alles wat ik nodig heb: het is een prachtig en intrigerend bouwwerk om naar te kijken, er wordt geweldig mooie muziek gemaakt, het is een plaats om je geloof te vieren en een plek waar je rust en stilte kunt vinden in deze drukke wereld. In zekere zin zou je het bijna een paradijs op aarde kunnen noemen (ze hebben zelfs chocola). Maar het is vooral een plaats om te zingen zolang ik leef, een lied voor mijn God zolang ik besta - Psalm 104: 33.

Rouwgroep voor studenten

Bij voldoende deelnemers start dit najaar bij de EUG weer een rouwgroep voor studenten, Good Mourning. Rouwen gaat met ups en downs, ervaringen uitwisselen kan helpen. In een aantal bijeenkomsten ontmoet je medestudenten, die ook met rouw te maken hebben. Elke bijeenkomst heeft een ander thema. Een greep hieruit:

- Hoe was je relatie met degene die nu overleden is? Hoe herinner je je hem of haar?
- Rouw en vriendschappen: wat vertel je aan je vrienden, wat deel je het liefst met mensen die ook zoiets hebben meegemaakt?
- Rouw en studie: heb je tijd om te rouwen en hoe verhoudt zich dat tot je studie: praktisch en inhoudelijk?

Begeleiding: ds Jasja Nottelman en Liesbeth Timmers (vrijwilliger rouwzorg), plek van samenkomen: Hobbemastraat 41; opgeven en meer informatie: Jasja Nottelman, info@ipsu.nl.

*Wensballonnen oplaten is in bepaalde culturen ook een vorm van rouwverwerking.

Lieke Weima:

Voor mij is de Domkerk een soort anker. Door mijn studie theologie kom ik in heel veel kerken waar ik dan ook vaak nog van alles moet/mag doen. In de Dom hoeft ik niets, alleen gemeentelid zijn. Voor wie de rijke liturgie in de Dom klinkt het misschien gek, maar ik vind de zondagse diensten op een prettige manier *basic*: er is een vaste structuur waar je zo in kunt stappen, ook al ben je een paar weken niet geweest. De diensten (zondag als het lukt, maar ook weleens het middaggebed doordeweeks) zijn voor mij een basis waar ik steeds naar terug kan keren. En het gebouw is er altijd, al eeuwen, en werkt bij mij op zichzelf al als een uitnodiging om me te voegen in de traditie en er mijn eigen stem, samen met die van mijn generatiegenoten, aan toe te voegen.

Laura van Driel, vrijwilliger bij Villa Vrede

We kennen allemaal het spreekwoord 'beter een goede buur dan een verre vriend' en daar zijn we het bij Villa Vrede niet helemaal mee eens. Door één klein woordje te veranderen, kan er zoveel meer bereikt worden: 'beter een goede buur èn een verre vriend'. Bij Villa Vrede hebben we veel 'verre vrienden', namelijk de ongedocumenteerden – uitgedoemde asielzoekers – in Utrecht uit landen als Ethiopië, Eritrea en Guinée. Onder burens verstaan we alle vrijwilligers en donateurs die elke keer opnieuw voor ons klaarstaan.

Al onze burens en verre vrienden brengen we graag samen

Goede burens èn verre vrienden

en zo deden we dat ook tijdens Burendag op 24 september. De kernwaarden van Villa Vrede zijn 'ontspannen, ontmoeten en ontwikkelen' en dat kon op deze dag.

Het was prachtig weer dus iedereen kon heerlijk in het zonnetje ontspannen. Tijdens de sport- en spelactiviteiten en het – opnieuw heerlijke – eten kon men an-

dere mensen ontmoeten en een praatje maken. Het thema van ons evenement was 'Villa Vrede got Talent' en de mogelijkheid voor onze bezoekers om hun talenten te ontwikkelen, vinden wij erg belangrijk. Op Burendag was het mogelijk fotografie-, bak- en dans talent te laten zien. Lachende gezichten, volle buiken en dansende voeten omschrijven kort maar krachtig hoe de dag verliep. Volgend jaar, maar het liefst natuurlijk veel eerder tijdens andere evenementen van Villa Vrede, hopen wij nog meer burens en verre vrienden te verwelkomen. Iedereen is welkom! Benieuwd naar het volgende feest? Houd dan onze agenda op www.villavrede.nl en Facebook goed in de gaten of schrijf je in voor de nieuwsbrief.

*Voetballen met vrienden van verre...

REFERENDUM COLOMBIA: NIEMAND WINT

Zeg me dat het niet zo is...

(vervolg van voorpagina)

Inge Landman, theologe, door Kerk in Actie uitgezonden naar Colombia

We waren klaar om te vieren. Een uur na het sluiten van de stembussen zouden we samenkomen voor een barbecue op de binnenplaats van ons kantoor. En we kwamen ook samen. Met tranen, ongeloof en ontzetting... Het is echt waar. Ik kan het nog altijd niet geloven. Met 50,2 procent 'wint' nee van ja (49,7 procent), maar wat mij betreft wint helemaal niemand. Het land is totaal verdeeld.

In de regio's die het meest geraakt zijn door de strijd met de FARC heeft het ja ruim gewonnen. Een duidelijke boodschap. De directe slachtoffers willen vrede en ondersteunen de akkoorden met de FARC. Maar 'de wrok van de stedelingen wint het van de verging van de boeren' klinkt het al

* Ontzetting in Colombia na het bekend worden van de uitslag van het referendum (foto Kerk in Actie).

op de sociale media. Veel nee-stemmers vinden dat de FARC-strijders er te makkelijk van af komen. Met deze ak-

koorden is er in hun ogen teveel straffeloosheid. Een ander tegenargument, vooral aangevoerd door pentecostale kerken, is dat

de akkoorden een gender-ideologie bevatten die onder andere homoseksuele relaties bevordert; men ziet dat als desastreus voor

de kerk en de samenleving. Ongelooflijk triest.

En nu?

Er is nog hoop. President Santos gaat om de tafel met mensen van het 'nee'-kamp en ook in Havana zal opnieuw gesproken worden. Gelukkig blijft ondertussen het tweezijdig staakt-het-vuren van kracht en de FARC is ook bereid om te blijven zoeken naar vrede.

Wereldwijd verbonden

Te midden van de ontreding wil ik jullie bedanken, mede namens mijn collega's. Want wat zijn er véél reacties gekomen op de oproep om zondag 2 oktober voorbede te doen voor Colombia en wat hebben die reacties ons goed gedaan. Te weten dat jullie meeleven, meelesen, meebidden, helpt om door te gaan.

Om steeds weer op te staan en een nieuwe stap te zetten op de lange en moeilijke weg naar vrede en verzoening. Hier in Bogotá is voor jullie gedankt en gebeden. Zo mogen we met elkaar verbonden zijn en dat is iets om in ere te houden.

Christine Hoek, ZWO-diaken Tuindorpkerk

De wijkgemeenten rond Tuindorpkerk en Nieuwe Kerk steunen samen de stichting SAVE, die in India strijdt tegen kinderarbeid in de textielindustrie. In deze strijd wordt veel werk verricht achter de schermen, zowel in India zelf als in Nederland. Kerk in Actie doet daar volop in mee, bijvoorbeeld als lid van Stop Kinderarbeid.

Zo organiseerde Stop Kinderarbeid in augustus de conferentie 'Stepping Stones for creating Child Labour Free Zones' in New Delhi, India. Het doel van deze nationale conferentie was het delen van succesvolle ervaringen om te komen tot kinderarbeid-vrije zones en het onderzoeken van mogelijke nieuwe samenwerkingsverbanden.

Met 135 deelnemers uit zestien verschillende staten was de dag een groot succes. Onder de deelnemers waren vertegen-

woordigers vanuit verschillende overheden, het bedrijfsleven, internationale organisaties, ngo's, media en verschillende mensenrechten activisten, die zich bezighouden met de strijd tegen kinderarbeid.

De deelnemers deelden de visie dat armoede niet de belangrijkste reden is voor het bestaan van kinderarbeid. Ook bestaat kinderarbeid niet omdat ouders niets om de toekomst van hun kind geven. Structurele ongelijkheid, onder meer veroorzaakt door het kastenstelsel, wordt als hoofdoorzaak gezien. Alle aanwezige partijen beloofden om zich in te zetten voor de totale uitbanning van alle vormen van kinderarbeid.

Nederland

Ook in Nederland gebeurde deze zomer iets bijzonders. 55

KERK IN ACTIE ACHTER DE SCHERMEN

Strijd tegen kinderarbeid

kledingbedrijven en hun brancheorganisaties tekenden op 4 juli 2016 het convenant Duurzame Kleding & Textiel, om misstanden in de kledingindustrie (waaronder kinderarbeid) tegen te gaan. Niet alle organisaties vinden dat het convenant ver genoeg gaat. Maar het is voor het eerst, zowel in Nederland als wereldwijd, dat een groot aantal bedrijven zich gezamenlijk verplicht voelt om misstanden in de productieketen van hun kleding aan te pakken.

Minister Ploumen hoopt dat de textiel- en kledingbranche zelf met verbeteringen komt. Wie zich niet aan het convenant houdt, wordt er uit gezet en dat wordt openbaar. Als het convenant niet tot verbetering leidt, wil de minister met verplichtende wetgeving komen.

De warmte van de Messiah

Als in de gure novembermaand Händels Messiah klinkt, komt er altijd warmte binnen en licht. Het Utrechts Vocaal Ensemble zingt Händels meesterwerk op de eerste adventszondag 27 november om half vier in de Geertekerk. Het kamerkoor is daarvoor uitgebreid met enkele gastzangers. Een speciaal voor deze gelegenheid samengesteld project-orkest verleent medewerking aan de concerten. Dat de Messiah al meer dan twee eeuwen de harten van het publiek weet te raken, komt mede door de theaterlijke opzet ervan, waarbij elke aria en elk koor weer andere emoties uitdrukt.

Het Utrechts Vocaal Ensemble wil onder leiding van Jeroen Spitteler het publiek hierin meenemen. Solisten zijn Talitha van der Spek, alt; David Visser, bas en Erik Janse, tenor.

Kaarten zijn te koop voor zestien euro via de website utrechtsvocaalensemble.nl, bij koorleden of (voor anderhalve euro meer) aan de zaal.

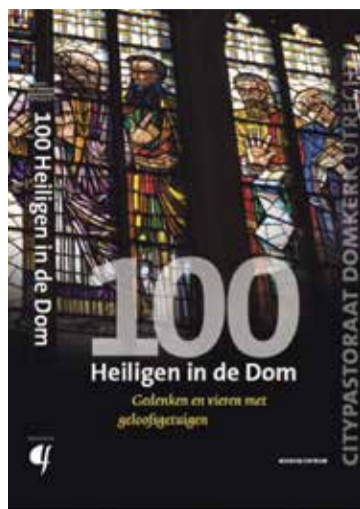
* Het Utrechts Vocaal Ensemble.

Boekpresentatie: 100 Heiligen in de Dom

Bram Schriever

Op dinsdagavond 1 november, aansluitend aan de vesper van Allerheiligen wordt in de Domkerk het boek '100 Heiligen in de Dom; gedenken en vieren met geloofsgetuigen' gepresenteerd.

In de Gedachteniskapel van de Domkerk presenteert het Citypastoraat de Kalender van Geloofsgetuigen. Aan de hand van deze kalender vertelt dit boek de verhalen van 100 lokale tot internationaal bekende geloofsgetuigen uit de wereldkerk. '100 Heiligen in de Dom' functioneert ook als een werkboek om thuis en in de kerk te gedenken in het dagelijks leven, tijdens gebedsdiensten en in de zondagsviering.

* Omslag van het boek '100 Heiligen in de Dom'.

Er is aandacht voor heiligen en heiligheid in de Bijbel en orden van dienst voor speciale vieringen.

Het prachtig geïllustreerde boek geeft ook een verantwoording over heiligen en Reformatie.

1 november

De vesper van Allerheiligen in de Domkerk is om 19.00 uur. Na de vesper volgt om 20.00 uur de presentatie. Drie vertegenwoordigers uit de breedte van de oecumene vertellen wat de actualiteit van het gedenken van heiligen/geloofsgetuigen is en wat deze voor hen betekent.

Ds Trinette Verhoeven, president van de Evangelisch-Lutherse Synode in de PKN vertelt over Luther. Prof.dr. Marcel Sarot, decaan van de Tilburg School of Catholic Theology in Utrecht over het Ontslapen van Maria en mgr.dr. Joris Vercammen, aartsbisschop van de Oud-Katholieke Kerk vertelt over Dag Hammerskjöld.

De drie statements worden voorafgegaan door onder meer een kort statement van Helen Gaasbeek, MA, MTh, pastoor van de Oud-Katholieke parochie in Leiden. Na de presentatie wordt de avond afgesloten met een hapje en een drankje.

6 november

Ook na de dienst van zondag 6 november zal het boek gepresenteerd worden. Ds Hans Uytendogaard, voorzitter van Werkgroep Geloofsgetuigen zal het boek overhandigen aan de kerkenraad en Cees-Willem van Vliet, secretaris van de Werkgroep, geeft een korte Inleiding. Op beide momenten is het boek af te halen door hen die vooraf hebben ingetekend. Het boek is op beide momenten ook te koop. Daarna is het natuurlijk in de DomShop verkrijgbaar.

Komende zomer weer naar Ghana

In de zomer van 2017 is het de bedoeling dat er weer een delegatie vanuit de Protestantse Gemeente Utrecht naar onze vrienden van de Nativity Church in Accra zal gaan. De ervaring leert dat je zo'n reis goed moet voorbereiden. Daarom organiseert het Ghana-comité een avond voor belangstellenden voor deze reis. Op die avond kan je meer informatie krijgen over de Ghana-reis van de mensen die in 2014 naar Ghana gegaan zijn. In de afgelopen periode zijn er veel contacten geweest met onze vrienden in Ghana. Ook over die contacten zullen we je dan informatie geven. De avond is op 14 november bij Erna Treurniet en Jandirk Pronk thuis, Prinses Irenel aan 69 in Utrecht. We beginnen om 20.00 uur. Je bent van harte welkom. Graag van te voren even opgeven via de mail als je belangstelling hebt en wilt komen: ghanacomite@gmail.com.

Kennisconcours in Nicolaïkerk

Op donderdag 10 november heeft in de Nicolaïkerk het Kennisconcours plaats. Het is de vierde editie van dit evenement voor het goede doel, georganiseerd door de Lions Club Utrecht Host. De inschrijving staat open voor teams bestaande uit zes personen. De kosten bedragen honderdvijftig euro per team. Individuele inschrijving is ook mogelijk voor 25 euro. Bedoeling is dat straat- of buurtteams zich inschrijven via kennisconcours@lionsclubutrechthost.nl. Bij individuele opgave plaatst de organisator deze deelnemers in een team. Het goede doel van dit jaar is het schrijven van een handleiding voor jeugdige rolstoelgebruikers. De opbrengst van het Kennisconcours in de Nicolaïkerk wordt verdubbeld door de Nederlandse Stichting voor het Gehandicapte Kind. Het Kennisconcours begint die avond om 19.15 uur en duurt tot 23.00 uur. Sponsoring voor het goede doel kan ook door een bijdrage te storten op rekening NL03 ABNA 045 64 94 243.

Interreligieuze stiltedag Graal

De Graal, platform voor bezinning en inspiratie, houdt op 30 oktober vanaf 10.30 uur een interreligieuze stiltedag in het Graalhuis aan de Nieuwegracht 51. Er wordt stilgestaan (..) bij de centrale betekenis van stilte in verschillende religieuze tradities in de wereld. In de diepe stilte van de religieuze ervaring raken de verschillende tradities elkaar. Vertegenwoordigers van drie tradities: christendom, boeddhisme en universeel soefisme, vertellen op de stiltedag over de betekenis van stilte in hun traditie en nemen je mee in een oefening om ervan te proeven. Er zijn momenten voor individuele stilte en inspiratiehoeken. De dag wordt afgesloten met een sacrale dans. Aanmelden kan nog net, bij: degraal@planet.nl.

* Llewellyn Bogaers (foto <http://levendverledennu.nl>).

Lezing Llewellyn Bogaers over de Nederlandse identiteit

Op 27 november houdt dr. Llewellyn Bogaers in de lutherse kerk een lezing over 'De Nederlandse identiteit'. Wie bepaalt wat 'onze waarden' zijn en hoe vast liggen die? Deze vragen zijn uiterst actueel en daarom voor de Dynamiek Stichting voor Cultuurhistorie reden om de herfstlezing aan dit thema te wijden.

Korte toelichting: Nederland is van oudsher een immigratie- en doorstroomband. Het was een lange weg naar het Nederland van nu. Ook op kerkelijk-religieus gebied hebben zich grote veranderingen voorgedaan.

Dr. Llewellyn Bogaers is cultuurhistoricus. Zij heeft veel onderzoek gedaan naar sociaal- religieuze verhoudingen in Nederland. Zelf komt zij uit een multireligieuze familie. Zij kent de talen van binnenuit. Haar website: www.levendverledennu.nl.

De lezing van dr. Bogaers op 27 november begint om 15.00 uur en duurt anderhalf uur. De kerk is vanaf 14.30 uur open; informeel samenzijn tot 17.30 uur).

Oude Muziek in de Klaas

Steven Slappendel

Het ensemble Música Temprana onder leiding van Adrián Rodríguez van der Spoel brengt in een NicolaiConcert op 19 november, 20.15 uur, muziek uit de Spaanse renaissance rond de thema's: afscheid, troost, loslaten en houvast. Een programma passend in de tijd van het jaar waarin de dagen kort zijn, de doden tijdens Allerheiligen en Allerzielen worden herdacht en we in onze huizen kaarsen ontsteken. Het programma is opgebouwd rond de uitvoering van El Canto de la Sibila, aangevuld met melancholische liederen uit het Spanje van 1500. De verzen van de Sibila worden afgewisseld door een refrein voor het koor met commentaren op de voorspelling. Het waren meerstemmige composities, te vinden in onder andere de liedboeken van Palacio en van Colombia. Meer informatie en bestellen kaarten via www.nicolaiconcerten.nl.

* Música Temprana.

Share Art in Free-Dom

Verschillende kunstenaars vertalen de actuele kernwaarden van Sint Maarten: delen en vrede, aan de hand van ruimtelijke installaties, schilderijen en sculpturen.

Kunstliefde Ruimte voor Beeldende Kunst maakte deze tentoonstelling in het kader van de viering van de 1700ste geboortedag van Sint Maarten in opdracht van Stichting Sint Maarten Utrecht. Jef Roeselers, curator van de tentoonstelling, heeft de ruimte en de mogelijkheden geïnventariseerd met de blik van een beeldhouwer: de Domkerk manifesteert zich als één grote sculpturale ruimte.

Met werk van Rik Berkhout, Udo Braehler, Emmy Gostelie, Truus van den Heuvel, Esther Hoogendijk, Mathieu Klomp, Herbert Nouwens, Arie van de Pol en Robert Roelink.

'KidSjes'**HULPVERLENING**

Wilt u uw verhaal kwijt? Iets bespreken? Persoonlijk contact? Wij hebben altijd tijd voor een gesprek of chat.

- Vertrouwelijk
- Anoniem
- 24 uur per dag

TELEFONISCHE HULPDIENST
DAG EN NACHT AANDACHT

030 - 294 33 44 www.telefonischehulpdienstutrecht.nl

TUINONDERHOUD

De tuinklusser voor al u werkzaamheden in tuin

**bestrating
schuttingen
snoeiwerk**

030 - 686 58 58
tel 0655713383
Hoveniersbedrijf **Tuinland**
www.tuinensierbestratingmiddennederland.nl

**PRAKTISCHE
HULP**

Praktische en betrouwbare ondersteuning bij wat u zelf niet (meer) kunt doen.

Klussen, financieel overzicht, computerhulp, levenstestament.

www.KloosterKlussen.nl

Wiebe Kloosterman, tel. 06 - 5323 7165

REPARATIE**Klokkenatelier
Jan Haasnoot**

Voor al uw klokken, barometers en horloge-reparaties (reparatie en verkoop)
Kees van Bohemenhof 9,
3544 MC Utrecht.
Tel: 030-6034247
www.klokken-barometers.nl

**KAMER
GEZOCHT**

Kamer gezocht in Utrecht (stad) voor onze 18 jarige zoon.

Hij is eerstejaars student en het reizen vanuit Heemstede is lastig.

Uw reactie graag op 06-10078332 of per email koster@kfive.demon.nl

Familie Koster

**Aanleveren
van advertenties:**

advertenties@
protestant-utrecht.nl
of telefoneren naar:
030 273 75 40
www.pgu.nu

Met een abonnement op

Kerk in de Stad

verzekert u zich elke maand van actueel Utrechts kerknieuws. Oecumenisch van geest, inspirerende verhalen van stadsgenoten en aandacht voor de rijke, christelijke cultuur van onze stad!

**Reisboekhandel
INTERGLOBE
Reisgidsen****Landkaarten
(overzichtskaarten
en deelkaarten
van - bijna - alle
landen ter wereld**

***
Vinkenburgstraat 7
3512 AA Utrecht
telefoon 030-2340401
www.interglobetravel.nl

Lauteslager
makelaars & taxateurs
Catharijnesingel 100 Utrecht
030-231 51 86
ons volledige woningaanbod
www.lauteslager.nl

Abonnement op collectebonnen

U koopt regelmatig collectebonnen, maar na het uitgeven van de laatste bonnen vergeet u nieuwe te bestellen? Of u bent nog geen gebruiker van collectebonnen, maar het overkomt u regelmatig dat u geen muntgeld hebt voor de collecte? Aan al dat ongemak kunt u nu een einde maken door een abonnement te nemen op collectebonnen. Hoe werkt het? Op de website van de Protestantse Gemeente Utrecht (PGU) vindt u een rubriek Geldzaken. Daar kunt u een bestelformulier openen waarop u precies kunt invullen welke coupures en welke aantallen u per kwartaal wenst te ontvangen. Betaling verloopt via automatische incasso, waarbij het bedrag een week van te voren van uw rekening wordt afgeboekt. U ontvangt de nieuwe kaarten aan het begin van ieder kwartaal.

Meer informatie: www.pgu.nu > geldzaken > collectebonnen, rechtstreeks: www.pgu.nu/collectebonnen of neem contact op met het kerkelijk bureau PGU: (030) 27 37 540, e-mail: bestuurssecretariaat@protestant-utrecht.nl

**Steeds op de hoogte
blijven van de nieuw
verschenen boeken
op het christelijk en
kerkelijk erf?**
www.boekentafels.nl

www.narratio.nl

Het adres voor
inspirerende uitgaven,
projecten en tijdschriften.

Prins
Schoonmaakdiensten

- Schoonmaakonderhoud
- Glazenwassen
- Gevelreiniging
- Vloeronderhoud
- Opleveringsschoonmaak
- Dieptereiniging

Betrouwbaar
Prettig
Professioneel

Schaverijstraat 37 • 3534 AS Utrecht
030-2488370 • www.prinsbv.nl

**Ik kies voor een afscheid
dat écht vertrouwd voelt.**

Wilt u dat zij uw uitvaart straks in vertrouwde handen kunnen geven? Kies dan voor een lidmaatschap bij Barbara Uitvaartverzorging. Wij bieden steun, begrip en nemen zorgen uit handen. Zodat uw familie er niet alleen voor staat. Altijd dicht bij U.

barbara
uitvaartverzorging
Utrecht-vleuten

030 - 296 66 66 | www.barbarauitvaart.nl

Hiske Alting & Pauline Res
Geertekerkhof 3
3511 XB Utrecht
06 45 363 220
altinguitvaarten.nl

ruimte voor afscheid
alting uitvaarten

AL UW WENSEN IN DEZEN KUNNEN
VERWEZENLIJKT WORDEN.

Gansstraat 128-130 te Utrecht
Telefoon: 030 - 2516955

STEEHOUWERIJ
**JONGERIUS
& VAN GILS**

Grafmonumenten & Urnenmonumenten

Grote showroom en showtuin met meer dan 150 modellen op voorraad.

- Een zeer breed assortiment grafwerken, steensoorten en accessoires.
- Eigen steenhouwerij voor het vervaardigen van persoonlijke wensen.
- Complete verzorging van vergunning tot plaatsing.

Ma t/m vrijdag 8.00 - 17.00
Zaterdag 10.00 - 14.00
Wij verzoeken u voor uw bezoek telefonisch een afspraak te maken.
Bezoek aan huis is in overleg ook mogelijk.

Schaverijstraat 59, Utrecht - tel. 030-2444004 - www.steenhouwerij.nl

**PCB werd opgericht
door leden van de Protestantse
kerken in Utrecht in 1933**

De kernwaarden van onze oprichters zijn voor ons nu nog steeds leidend bij het verzorgen van uitvaarten

Uitvaartleiders: David van de Waal, Elly Bakker,
Peter van Bennekom en Redolf Huiting

**Dag en nacht bereikbaar voor directe hulp
na overlijden (030) 262 2244**

PCB
UITVAARTZORG

Meer informatie: pcbuitvaartzorg.nl

PCB UTRECHT
PCB BILTHOVEN
PCB NIEUWEGEIN
PCB VIANEN

Donaudreef 25
3561 EL Utrecht
[030] 262 2244

BGNU

www.kinderdienst.nl

dé website voor leiding
van kindernevendienst
en kinderveerdienst

**INSTALLATIEBEDRIJF
VOSSEBELT**

Installatiebedrijf Vossebelt B.V. is al **bijna 50 jaar** een vakkundige partner voor al uw werkzaamheden op het gebied van:

- Centrale verwarming
- Luchtverwarming
- Stadsverwarming
- Koeling
- Mechanische ventilatie
- Loodgieters werkzaamheden
- Service en onderhoud
- Verhuur, lease en verkoop CV-ketels
- Ontstoppingswerkzaamheden
- Regeltechniek
- Duurzame energie
- Zonnepanelen

G-SNed UNETO-VNI STEK W INSTAL

Pakketboot 5 | 3991 CH Houten | Tel. (030) 2885108 | info@vossebelt.org
U vindt ons op bedrijventerrein de Meerpaal | **Kijk op onze website www.vossebelt.org**

Labyrint lopen in Overvecht

Wie op straat aan willekeurige voorbijgangers vraagt: "Wat is een labyrint?", zal vaak het antwoord krijgen "Een doolhof". En laat het dat nou niet zijn. Maar wat is het wel en wat kun je er mee? En waarom heeft de Johannescentrumgemeente er een laten aanleggen in Overvecht, op de Margaretha van Parmadreef vlak naast de kerk? Jeannet Kelholt in gesprek met de initiatiefnemers.

Jeannet Kelholt

Eerst even opheldering over het verschil tussen een doolhof en een labyrint. In beide volg je een pad, maar in een doolhof moet je steeds kiezen welke kant je op wilt, moet je terug omdat je weg afgesloten is en soms raak je de weg compleet kwijt.

Ongehaast

Ongehaast
op zoek naar het midden
Wachten
op een influistering
iets dat zegt
een stap terug te doen
of
misschien wel drie naar voren
Wonderlijk,
het ervaren
van mijn eigen ritme

Marion Spronk

In een labyrint hoef je alleen maar stap voor stap de weg te volgen die je met vele bochten leidt naar het middelpunt en daarna ook weer terug. Je kunt het ook iets spiritueler zeggen: 'In een doolhof verlies je je weg, in een labyrint vind je je weg.'

Waar komt het idee vandaan? De Johannescentrumgemeente is al een tijd lang bezig met bezinning op de toekomst. Op het gaan van een weg, zonder meteen al te weten waarheen die leiden zal. Vooral het onderweg-zijn is belangrijk. In dit proces dook ineens het symbool van het labyrint op. Het labyrint, zo verwoordt Toos Wolters het in het toekomstplan van de kerk, 'is een beeld van de levensweg, van de reis die je maakt in je

* Labyrint in Overvecht – the making of.

leven, de reis door de tijd, maar meer nog de reis van je innerlijke leven, de geestelijke, spirituele reis, de reis van de mens naar het hart, de kern, van zijn bestaan, de reis, zo u wilt, naar God.'

Visitekaartje

Zo kwam het labyrint terecht op het visitekaartje van de kerk. En zo ontstonden ook de eerste spontane ideeën om er buiten eens een te maken, van hoopjes gras of van bladeren in de herfst. Maar ja, die beklijven niet lang. Een echte, van stenen en gras, wel. "Doen!", zei de kerkenraad. En dat mensen van Wijkbureau Overvecht en Stadswerken er ook iets in zagen en hielpen om de plannen te vervolmaken en te realiseren (ook financieel) is natuurlijk geweldig. En nu is het er, bijna klaar voor gebruik door iedereen, want dit labyrint ligt in de openbare ruimte. Tijdens het jubileumweekende, op zaterdagmiddag 5 november, wordt het om half vier officieel geopend.

Wat kun je ermee?

Ontspannen wandelen, 163 meter heen en 163 meter terug, maar lekker rennen kan ook. Je kunt nadenken over een vraag of juist je hoofd leegmaken van gedachten. Je kunt alleen lopen of samen met anderen en ook de hond kan mee. Je kunt je tijdens het lopen bezinnen op een tekst, een lied of een psalmregel. Of deelnemen aan een van de activiteiten volgen die hier vanuit het Johannescentrum aangeboden zullen gaan worden, zoals bijvoorbeeld op 10 december 's avonds rond het thema Licht en Donker. Zelf iets organiseren bij het labyrint kan natuurlijk ook. Kijk op www.johannescentrum/events wat er al gepland is en geef jouw activiteit door via labyrint@johannescentrum.nl.

Wat doet labyrint-lopen met je? Het is een heel persoonlijke ervaring die voor iedereen anders voelt en anders kan uitpakken. Erna merkt dat het haar tot rust brengt, onthaast, door al die bochtjes gaat ze vanzelf rustiger lopen.

Toos ziet het wel zitten om in de zomer de dag te beginnen in het labyrint, "misschien wel op blote voeten".

Tine: "Eerst maar eens gewoon lopen."

Mariken: "Ik ga meestal met een vraag het labyrint in. Tijdens het lopen komen er vaak als vanzelf nieuwe inzichten of gedachten bij me op."

Allemaal een verschillend, een heel eigen verhaal. En ieder verhaal is evenzeer van waarde als het jouwe of het mijne. Het labyrint in Overvecht kan ons heel veel leren.

Soms ligt mijn weg vol stenen

Soms ligt mijn weg vol stenen
Soms ga ik over gras
Soms pluk ik pinksterbloemen
En leg ze neer langs mijn pad
Soms ga ik over stenen
Soms ga ik over mos
Soms struikel ik
Soms draagt het me zacht
Soms ligt mijn weg vol stenen

Sarie Rolff

Uitreiking Mantel van Sint Maarten

Drie organisaties lopen kans om de aanmoedigingsprijs Mantel van Sint Maarten 2016 te winnen. Het gaat om Utrechtse instellingen op het gebied van integratie van vluchtelingen, hulp aan prostituees en buurtwerk. De genomineerden zijn: Stichting Jouw en Mijn Wijk, El Roi en Stichting Ubuntuhuis.

Deze drie organisaties zullen zich kort presenteren tijdens de uitreikingsbijeenkomst op 11 november in de Domkerk, te beginnen om 16.30 uur. Een spreker uit het stadsbestuur zal tijdens een korte voordracht ingaan op het armoederapport van de kerken dat eind oktober is verschenen. Wie erbij wil zijn is hartelijk welkom!

De 'Mantel van Sint Maarten' is een aanmoedigingsprijs van het Citypastoraat Domkerk in samenwerking met de Protestantse Diaconie Utrecht voor opvallende projecten in de stad die solidariteit in de praktijk brengen. De prijs bestaat uit een geldbedrag van duizend euro en een oorkonde. Door middel van deze prijs wordt aandacht gevraagd voor allerlei prachtige initiatieven die ieder op hun eigen wijze steun geven aan kwetsbare mensen in onze stad. Meer informatie: www.pgu.nu.

Frans Rozemond

kerk in de stad

IS EEN UITGAVE VAN DE
PROTESTANTSE GEMEENTE
UTRECHT EN VERSCHIJNT
MAANDELIJKS

REDACTIE

Elly Bakker, Sietske Gerritsen,
Harry Pals (voorzitter)
Arnold Rietveld
Frans Rozemond en
Agnes Stekelenburg

HOOFDREDACTEUR

Peter van der Ros

REDACTIEADRES

Margaretha van Parmadreef 14
3561 SR Utrecht
telefoon 2737 540
e-mail:
kerkindestad@protestant-utrecht.nl

Dit blad verschijnt maandelijks op de laatste of eerste vrijdag.

Artikelen en berichten uiterlijk op de maandag van de week vóór verschijning naar:
kerkindestad@protestant-utrecht.nl
Kopij kerkdiensten mailen naar:
preekrooster@protestant-utrecht.nl

WIJKCORRESPONDENTEN

Citypastoraat Domkerk:
Bram Schriever
Eglise Wallonne (Pieterskerk):
Grietje Hofman
EUG Oekumenische
Studentengemeente (Janskerk):
Rik Boonstra
De Haven: Wilma Wolswinkel
Jacobikerk: Hester van de Kaa
Marcus-Wilhelminawijk:
Anne-Marie Rutgers
Nicolaïkerk: Steven Slappendel
Nieuwe Kerk: Harmen van Doorn
Johannescentrumgemeente:
Anneke de Klerk
Utrecht West:
Jurjen de Paauw
Tuindorperkerk: Jan Verkerk
Zuilen: Marloes Dankers
(Bethelkerk) en Annemieke Schuur
(Oranjekapel)

ADMINISTRATIE

Margaretha van Parmadreef 14
3561 SR Utrecht
telefoon 2737 540
abonnement@protestant-utrecht.nl
Voor een abonnement op Kerk in de Stad vragen wij per adres een bijdrage van 35 euro per jaar in de productie- en verzendkosten. Elk jaar ontvangt u in september een acceptgiro om de betaling te voldoen.

ADVERTENTIES

Margaretha van Parmadreef 14
3561 SR Utrecht
telefoon 2737 540
Tarief op aanvraag, sluitingstijd tien dagen voor verschijning.
Aanleveren van advertenties:
advertenties@protestant-utrecht.nl

BANKRELATIE

Kerk in de Stad te Utrecht
NL37INGB0000766042

GRAFISCHE VERZORGING

theologische uitgeverij Narratio®,
Gorinchem
www.narratio.nl

een oekumenische gemeenschap
voor zoekers en zieners